

Csalás a kisiskolások körében

Tartalom

TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA.....	3
I. A GYERMEKEK ERKÖLCSI FEJLŐDÉSÉNEK FŐBB ELMÉLETEI	4
1. Pszichoanalízis.....	4
2. Erikson pszichoszociális fejlődéselmélete.....	5
3. Kognitív fejlődéselmélet	6
4. Kohlberg erkölcsi fejlődésmodellje	7
5. Bandura szociális tanuláselmélete	8
II. A VERSENGÉS ÉS A CSOPORTDINAMIKA SZEREPE A CSALÁSBAN	9
1. Versengés	9
2. Csoportdinamika, osztálynormák.....	10
III. A CSALÁS KUTATÁSA	12
IV. KUTATÁS	13
1. A kutatás módszeréről, módszerválasztás	13
2. A kutatás helye	15
3. Eljárás.....	16
4. A résztvevők.....	16
5. Kutatási kérdések.....	17
6. Tartalmi kategóriák	17
7. Az adatok vizsgálatának és elemzésének eszközei, módszerei.....	18
8. Elemzések.....	19
9. A csoportok vizsgálati eredményeinek tartalmi kategóriák szerinti összehasonlítása	27
10. Az résztvevők eredményeinek összesítése	32
11. Kutatási kérdések	33
V. KONKLÚZIÓ.....	35
VI. ABSTRACT	36
KÖSZÖNETNYÍLVÁNÍTÁS.....	37
FELHASZNÁLT IRODALOM	38
1. Számú melléklet.....	39
2. számú melléklet	43
3. számú melléklet	52
4. számú melléklet	59
5. számú melléklet	60

TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

Jelen dolgozat kutatásának témája a csalás kisiskolás korban, az általános iskola alsó tagozatának 4. osztályában. A témaválasztásnál mindenképpen olyan területet szerettem volna kutatni, amelyben el tudok mélyedni, de nem csak számomra érdekes. Olyan témát kerestem, ami keveset kutatott, újszerűen hathat, és amelynek eredményeit a gyakorlatban is hatékonyan fel lehetne használni. Mivel pedagógus hallgató vagyok, szeretek gyerekek közt lenni, szeretek tanítani és nevelni. Ezért szerettem volna olyasmit vizsgálni, ami hosszútávon a gyerekek érdekeit szolgálhatja, erkölcsi fejlődésükhöz hozzájárulhat. Mikor a fenti szempontokat összevetettem, a választásom a csalás témakörére esett. Hazánkban viszonylag keveset kutatott területről van szó, de a külföldi szakirodalom is elég szűkösen számít. Ami nagyon meglepő volt, pedig nekem a szakomból fakadóan nem is jutott más az eszembe, hogy az általános iskolai csalást semmilyen nagyobb vizsgálat keretében még hazánkban nem kutatták. Az alsó tagozatot pedig még kevésbé érintették ilyen téren kutatások. Innen már csak egy lépés volt, hogy kiválasszam a 4. évfolyamot, mint a vizsgálat korosztályát. Ők pont abban a korban vannak, amikor az erkölcsi fejlődésük több szempontból is sok változáson megy keresztül. Mindez azt szolgálja, hogy a kis minták ellenére, a megfelelő módszerek alkalmazásával, mégis egy alaposan tárgyalható, érdekes és újszerű dolgozatot írhattak a gyermekek erkölcsi fejlődésének mentén a csalás megjelenéséről, ami a tudományos közélet érdeklődésére is számot tarthat. A kutatás eredményeit pedig, reményeim szerint, a lélektan és a pedagógia terén is hasznosan lehet majd alkalmazni.

Fontos megjegyezni, hogy bár a köznyelvben a puska szó és a puskázás kifejezés a különféle segédeszközökkel történő csalást jelenti a számonkérések során, én a dolgozatban a kifejezés használatával, a gyermekek válaszaihoz igazodva, sok helyen, következetesen a csalás szó helyett használom, a csalás nem csak írásbeli formáira. Máskülönben olyan kérdést kellett volna feltennem, hogy „a csalás csalás-e”, aminek láthatóan semmi értelme. A gyerekek a puskázás szót a csalásra használják, és ebbe beletartozik a lesés és a sűgás is éppűgy, mint a klasszikus értelemben vett puska és kézre írás.

I. A GYERMEKEK ERKÖLCSI FEJLŐDÉSÉNEK FŐBB ELMÉLETEI

Ebben a fejezetben a gyermekek erkölcsi fejlődésének, tehát igazságérzetük, lelkiismeretük kialakulásának főbb pszichológiai elméleteit kívánom tömören, összefoglaló jelleggel bemutatni, amely alapot adhat a kutatásom eredményeiből alkotott következtetések lélektani hátterének vizsgálatára.

1. Pszichoanalízis

Sigmund Freud az elsők között kutatta komolyabban a személyiség felépítését, a személyiség lehetséges komponenseit, az általa létrehozott pszichoanalitikus iskola keretei között. A freudi személyiségmodell a következő (Atkinson, 1999).

A személyiségnek 3 része van, az ösztön-én (id), az én (ego), és a felettes én (szuperego).

Ezen 3 személyiségkomponens sajátos dinamikája eredményezi személyiségünk egyediségét. Az id az ösztönös vágyakat testesíti meg, amiket a gyermek azonnal ki akar elégíteni. Az id-t már a valóság és a környezet is alakítja, befolyásolja, nem csak belső indítatásokból táplálkozik. A szuperego-t, amely az id-t irányító ego-t is kontrollálja, a társadalmi és erkölcsi elvárások alakítják, tehát tulajdonképpen ez az egyén lelkiismeretének feleltethető meg, amely egy felsőbb szintű, környezeti mintákhoz igazodó tanult kontroll. Az ego pedig a kettő közötti személyiségkomponens, amely az egyensúly megteremtéséért felelős, az id ösztöneit igyekszik kordában tartani, a szuperego „igényeinek” megfelelően. Fontos hozzátenni, hogy a 3 személyiségkomponens nagyrészt a tudatalattiban húzódik, tehát működésük az egyénben nem tudatosul, tudattalan.

Freud a gyermekek fejlődését is vizsgálta és fejlődési szakaszokra bontotta a gyermekek fejlődését, életkori szakaszoknak megfelelően (Atkinson, 1999).

Orális fázis	0-2 éves kor
Anális szakasz	2-4 éves kor
Fallikus szakasz	4-6 éves kor
Latencia	6-12 éves kor
Genitális szakasz	12-18 éves kor

Ezen korszakok alatt fejlődik a gyermek, és tanulja el folyamatosan a szülői mintákat, amelyeket a szuperego-jába épít. Ahogy az ego és a szuperego fejlődik, úgy szorul vissza a gyermekben a felmerülő ösztönös vágyak azonnali és feltétel nélküli kielégítésének igénye.

Az általam vizsgált korosztály (10-11 évesek) a pszichoanalízis elmélete szerint a latencia korszakában vannak. Ekkor a szexuális konfliktusok a gyermek fejlődésében visszaszorulnak, és a képességfejlődés, a szuperego építése, bővítése kerül előtérbe. Tehát ekkor alakul ki a gyermek tudatában az a felsőbb kontroll, ami megkülönbözteti a jó cselekedetet a rossztól. Ez lassú folyamat, sok tényező befolyásolhatja, de ezeket Freud behatóan nem kutatta. Ellenben egy követője, Erik H. Erikson, már a pszichoanalízis elméletére épülve kutatta a kisiskoláskor erkölcsi fejlődését.

2. Erikson pszichoszociális fejlődéselmélete

Erikson elmélete a Freud által létrehozott pszichoanalitikus iskolára épül. Elfogadja a 3 személyiségkomponens létezését, az ödipális komplexust és az én fejlődésének mechanizmusát, de kiemelt szerepet tulajdonít a kultúrának, a társas környezetnek, így az iskolának és a családnak is. Az elmélet szerint ezek a hatások nagymértékben befolyásolják a gyermekek pszichikai és testi fejlődését.

Erikson pszichoszociális fejlődéselméletében (Cole, 2003) a fejlődést 8 szakaszra, stádiumra bontja, ellentétben Freuddal, aki a fentebbiekben leírt 5 szakaszt különítette el. Erikson a fejlődést egész életen át tartó folyamatnak mutatja be, míg Freud csak a serdülőkorig vizsgálta az egyén fejlődését. Erikson a következőképpen írta le a kisiskoláskor fejlődését (Cole, 2003).

Teljesítmény – Kisebrendűség konfliktusa

A szakasz 5-12 éves korban jellemző. A gyermek meg akar ismerkedni a felnőttek világával, aminek szerves része a tudás és a munka, a kihívások. Ebben a periódusban kerül be a gyermek az iskolába, ahol is a technológia és az információ minden eddiginél jelentősebben bukkan fel a gyermek életében. De Erikson szerint a gyermek fejlődése nem csak az iskolában zajlik, hanem a családban, a barátok házában, az utcán, egy szóval mindenhol ahol a gyermek más emberekkel találkozik. Ez nagyon hasonlít arra, amit Bandura majd szociális tanuláselméletében leír. A korszak kettős problematikája, ahogy az elnevezés is mutatja, a

teljesítmény és a kisebbségi érzés. Erikson szerint, ha a gyermek képes megfelelni az iskola és a család elvárásainak, a kihívásokat képes leküzdeni, az teljesítményként értékelhető, és pozitív érzést kelt a kisgyermekben. Ám, ha a gyermek nem tud megfelelni az elvárásoknak, a kihívásokat nem képes leküzdeni, annak eredménye kisebbségi érzés, a gyermek értéktelennek érzi magát, ami negatívan befolyásolhatja gondolkodását és viselkedését.

3. Kognitív fejlődéstudomány

Aki az elsők közt specifikusan a gyerekek értelmi és ezzel együtt erkölcsi fejlődést komolyabban és jelentősen kutatta, Jean Piaget svájci pszichológus volt. Piaget már kísérletekkel is igyekezett alátámasztani elméleteit a fejlődésről. Ő a gyermekek erkölcsi fejlődésének három nagy területét különítette el (Tóth, 2000).

Pre-morális szint (kb. 6 éves korig) - Még nem jelenik meg az erkölcsi gondolkodás.

Heteronóm erkölcs (6-10 év) - A gyermek úgy gondolja, hogy a szabályok tőle függetlenek, megváltoztathatatlanok. A vétkek súlyosságát az okozott kár nagysága dönti el, nem a szándék. A viselkedés elbírálása szélsőséges, vagy pozitív, vagy negatív. Van egy külső hatalommal rendelkező személy, aki a büntetést adja. A szabályokat be kell tartani, mert azokat nálunk magasabban álló, tekintélyes személyes alkották. Azt, hogy mi rossz, az dönti el, hogy büntetik-e.

Autonóm erkölcs (10-11 évtől) - Ezen a szinten a gyermek tudja, hogy a szabályok konszenzussal születnek, ezért kell hozzájuk alkalmazkodni, de bármikor megváltoztathatók a többség igényének megfelelően. A tett megítélésakor figyelembe veszi a szándékot is. A büntetést olyan dologként fogja fel amiből tanulni lehet.

A kutatásom során egyértelműen kiderült, hogy sok általam vizsgált tanuló, akkor tartotta rossz dolognak a puskázást, hogyha lebukott és azért büntetést kapott. Ez Piaget elméletében is jól megfigyelhető, ahol is leírja, hogy a heteronóm erkölcs szakaszában a gyermekek még nem a saját lelkiismeretük szerint ítélik meg cselekedeteiket, mivel az még nem is rögzült eléggé, hanem büntetésorientáció alapján, amit Kohlberg majd részletesen leír.

4. Kohlberg erkölcsi fejlődésmodellje

Piaget erkölcsi fejlődésmélettét Lawrence Kohlberg amerikai pszichológus gondolta tovább. Ő volt az első kutató, aki kimondottan az erkölcsi fejlődését vizsgálta és próbálta meg szakaszokra bontva leírni. Elméletének hátterét a gyermekekkel végzett kutatások adták. Jellemző módszere volt az erkölcsi szint megállapítására a szituációs történet. Visszatérő témája volt Heinz úr története, aki pénz híján gyógyszert lop a beteg feleségének.

Kutatásai eredményeiből Kohlberg az alábbi modellt építette Piaget elképzeléseire (Tóth, 2000).

I. Prekonvencionális erkölcs (0 - 10 év):	
1. szakasz: Büntetésorientáció	A cselekvés helyességét a büntetés határozza meg.
2. szakasz: Jutalomorientáció	A cselekvés helyességét a jutalom határozza meg.
II. Konvencionális erkölcs (11 - 13 év):	
3. szakasz: Jógyerek-orientáció	Az a viselkedés helyes, amit mások tetszéssel fogadnak.
4. szakasz: Tekintélyorientáció	A társadalmi szabályokat rögzíteni és betartani kell. Fontos a tekintély.
III. Posztkonvencionális erkölcs (14 évtől):	
5. szakasz: Társadalmiszerződés-orientáció	A társadalmi normák konszenzuson alapulnak, ezért kell betartani azokat. Az egyén jogait védeni kell.
6. szakasz: Következetes erkölcsi állásfoglalás orientációja	Saját etikai elvek kialakítása és azok következetes betartása.

Az általam vizsgált tanulók, Kohlberg elmélete szerint, a prekonvencionális és a konvencionális erkölcs, a jutalomorientáció és a jógyerek-orientáció szakaszaiban vannak, ez gyerekenként eltérő volt, ahogy az a válaszaikból kiderült (lásd 1-3. melléklet). Ez választ ad arra, hogy miért volt néha ennyire változó a gyermekek megítélése a csalásról.

5. Bandura szociális tanuláselmélete

Albert Bandura kanadai pszichológus sajátos nézőpontból kutatta a gyermekek fejlődését. Kísérleteivel egyértelműen bizonyította (Bandura, 1977), hogy a gyermekek bizonyos viselkedésmintákat, amelyekkel találkoznak, átvesznek. Ezt modellkövetésnek nevezi. Modell nem csak élő személy lehet, hanem akár a televízióból is választhatnak a gyermekek követendő viselkedésmintát. Elsődleges modellek a kortársak és a szülők. A helyes viselkedés, a szabálykövető magatartás megtanulása kondicionálás. Bandura tehát már kiemeli azt a manapság általánosan elfogadott felfogást, hogy a környezet hatása a gyerekekre a fejlődés korai szakaszaiban igen jelentős, és a szülők valamint a pedagógusok, nevelők felelőssége, hogy megfelelő példát mutassanak, illetve a gyermek által elérhető mintákat a nevelés célja szerint behatárolja. Bandura elmélete azért is nagyon fontos, mert felhívja a figyelmünket egy nagyon fontos dologra, mégpedig arra, hogy egy gyermek, hogyha a környezetében, így pl. az osztályteremben valaki mást puskázni lát, anélkül, hogy az illető lebukna, de még akár ennek ellenére is, fennáll a valószínűsége, hogy követendő mintaként fogja értékelni a viselkedést, és így ő maga is elköveti azt.

Ha az összes fentebbiekben említett fejlődéselméletet összevetjük, akkor láthatjuk, hogy bár az erkölcsi fejlődést befolyásoló tényezők nem mindig pontosan azonosak, de az erkölcsi fejlődés kritikus pontjai ugyanazok. A környezet, a társadalom, a család erkölcsi normáinak beépítése a személyiségbe - az általam vizsgált korosztálynál - éppen végbemenő folyamat. Természetesen a gyermekek nem teljesen egyformán fejlődnek, ez egyéni sajátosságoknak és persze a környezet hatásainak tudható be.

II. A VERSENGÉS ÉS A CSOPORTDINAMIKA SZEREPE A CSALÁSBAN

Amikor a család hátterét kutatjuk a kisgyermekeknél, nem fókuszálhatunk csak az egyén fejlődésére és hagyhatjuk figyelmen kívül az elméletek jó része által is hangsúlyozott környezeti tényezőket, ezzel együtt a gyermek szociális környezetének legfontosabb színterét, az iskolát és azon belül az osztályterem hatását az erkölcsi fejlődésre.

1. Versengés

Az iskolás gyermek, amint tanulmányait megkezd, minden addiginál jobban szembesül a versengéssel az életében, ami aztán, ahogy idősebb lesz, egyre többször fogja életét és ezzel együtt viselkedését befolyásolni. Erikson elmélete is, amint a fentebbiekben kifejtettem, a kisiskolás kor fejlődési szakaszánál kiemeli és a főbb konfliktuspáráként nevezi meg a teljesítményt és a kisebbségi érzését. Hazánkban Fülöp Márta vizsgálta először a versengés szerepét, és azóta is végez fontos kutatásokat a témában. Ő is rámutatott arra a fontos tényre (Fülöp Márta, 2001), hogy a gyermekeket teljesen körülveszi a versengés, az iskolai élet minden pontján épp úgy, mint a magánéletben. Az iskolában a kortársak versengenek egymással a jobb jegyekért, a tanító figyelméért, a népszerűségért, az osztályközösség vezető szerepéért. A mai társadalom a versengésre épül, a kapitalizmus, a politika, mind a versengésről szól. Ez pedig már a gyerekekre is kihat, egészen fiatal korban. De idősebb korban is a felvételi vizsgák a továbbtanuláshoz, az állásinterjúk, a párkeresés, az élet minden pontján körülveszi az egyént a versengés. A személyiség differenciálásában is a másokkal való hasonlóságok, különbségek tudják körülhatárolni a személyiséget. Egy másik tanulmányában Fülöp Márta (2001) ezt írja:

„Mindannyian tudjuk, hogy a versenyeken és a versengésben való eredményes részvétel nem pusztán tudás és hozzáértés kérdése, hanem attól is függ, hogy például ki milyen módon tűri a versenyhelyzetet és hogy mennyire rutinos abban. Az iskolának éppen ezért feladata lehet, hogy ezt a készséget úgy fejlessze, hogy közben morális és a másik ember méltóságát tekintetbe vevő versengőket nevel.”

A verseny tehát önmagában nem rossz, sőt, természetes dolognak tekinthető, mégis manapság egyre többen emlegetik elítélendő dologként, ám ez egy régi tendencia. Egy 1999-2000-ben végzett kérdőíves vizsgálat (Fülöp Márta, 2001) eredményei azt mutatják, hogy a

versengés hazai szerepének megítélése meglehetősen negatív. És azóta a helyzet csak romlott. Ez abból is fakad, hogy sokan a gyermekek megrontásának tekintik a versengést, és az ebből származó esetleges iskolai csalást, és ennek komolyabb formáit is nagy részben ennek tulajdonítják. Persze elmondható, hogy a puskázás esetében is sokszor a versenyhelyzet az, ami csalásra indítja a tanulót, mert szeretné a jobb jegyet könnyen megszerezni, hogy kitűnjön társai közül, hogy jobb legyen, de azt is figyelembe kell venni, hogy a tanulónak tudnia kell felelősen dönteni, a szabályokat meg kell értenie és azokat be kell tudnia tartani. Erre a felelősségteljes viselkedésre kell nevelni a gyerekeket, következésképpen, ez pedig a család és a pedagógus feladata.

2. Csoportdinamika, osztálynormák

Mivel az osztály is egy közösség, egy csoport, minden tagnak el kell fogadni az adott csoport sajátos normáit. Ezek sajátos törvények, amiket mindenkinek be kell tartania (Csölle, 1993).

Dimock (1986) szerint kétféle normarendszer létezik, az intézmény (pl. iskola, munkahely) eredetűek, és a csoport eredetűek (pl. puskázni rossz dolog, csalás, nem szabad). Ez utóbbi szabályok kialakítását a tanítónak, tanárnak kell felügyelni. Neki kell a normákat a csoporttal megbeszélnie és elfogadtatnia. Ha a csoport egyetért a szabályokkal be is fogja tartani azokat.

Dörnyei Zoltán (1990) még két fontos tényezőt említ, ami befolyásolja a normák betartását. Az egyik az, hogy mennyire világosak a normák, a szabályok, és hogy a tanár, tanító mennyire veszi komolyan a normákat, maga is betartja, és a tanulókkal is betartatja-e? Más szóval a következetesség. A csalást az osztályából kizorító pedagógusnak nagyon következetesnek kell lennie. Amennyiben ez sikerül a tanítónak már nem is kell a fegyelmezés eszközához folyamodnia, a tanulók maguk fogják a szabályok betartását ellenőrizni és saját társaiktól is megkövetelni, a közösség érdekében. Ha a korábban említett erkölcsi fejlődésmoделlekbe ezt belehelyezzük, azt láthatjuk, hogy ez az erkölcsi fejlődésnek már egy igen fejlett szakasza, amikor is a tanulók saját erkölcsi normákat állítanak fel a saját közösségükben. Ennek azonban nagy buktatója, ha a tanár nem figyel oda, hogy a gyerekek milyen normákat építenek be a közösség életébe, azzal hosszú távú, komoly károkat okozhat a gyermekeknél az erkölcsi fejlődésükben.

De intézményi szinten is sok a kritikus pont. Simonyi Gáspár emeli ki tanulmányában (2008) azt a fontos gondolatmenetet, ami szerint az iskolában nem csak az osztályszintű csoportdinamika a fontos, de a tanári kar, a pedagógusok közötti kapcsolatok is ugyanúgy a csoportdinamikán alapulnak, és ugyanúgy megvannak a sajátos csoportnormák, mint a gyerekek esetében. Ezek a normák a pedagóguson keresztül közvetve a gyerekekre is hatnak, ezért nagyon fontos, az egységes és összetartó tanári kar. Simonyi még hozzáteszi (2008):

„Az összetartó, együttgondolkodó, lojális tantestület már pusztán közösségi létével is nevel, példát mutat az iskola diákságának. Nagy felelősség itt a vezetésre, különösképp az igazgatóra, mint vezetőre hárul: amennyiben ő maga nem kellően felkészült, akkor a közösségben negatív csoportdinamikai folyamatok indulhatnak el, amelyek megoszthatják a testületet, feszültséget keltve ezzel a pedagógusokban, a diákokban és a szülőkben egyaránt.”

III. A CSALÁS KUTATÁSA

A külföldi kutatók közül néhányan már foglalkoztak a tisztességtelen viselkedés, ezen belül az iskolai csalás megjelenésével, és annak egyéb aspektusaival, de vizsgálataik területe szinte kizárólag a középiskolákra, de leginkább a felsőoktatásra korlátozódott. A legjelentősebb kutatók, akik számos tanulmányt publikáltak külföldi folyóiratokban: Donald L. McCabe, Linda K. Treviño, Kenneth D. Butterfield.

Hazánkban Orosz Gábor volt az, aki a csalást legelőször kutatta. Fülöp Márta tanítványa, aki ahogy a fentebbiekben is említettem sokat kutatta a versengés témáját, így a versengés és ezen belül a csalás tartozik a főbb kutatási területei közé. Kutatásaiban a csalást a középiskolában és a felsőoktatásban vizsgálta, több hallgatóval együtt konzulensként és témavezetőként is közreműködött. Kutatási eredményei aktuálisak, frissek. Általában pszichológiai folyóiratokban publikálja legújabb eredményeit. Sajnos, mivel az általános iskolát, és az erkölcsi fejlődés korai szakaszának összefüggéseit ez idáig még nem vizsgálta, így tanulmányaiból sok mindent felhasználni nem tudtam, de ebben a rövid fejezetben szeretném bemutatni néhány főbb kutatási eredményét, ami az én kutatásom szempontjából is lényeges.

A középiskolákban megjelenő csalást vizsgálva azt látja (Orosz, Farkas,), hogy igen elterjedt a csalás a középiskolákban, ahol is leginkább a gyengébb átlagú tanulók hajlamosabbak csalni, nagyon változatos módszerekkel, de a legjellemzőbb módszer a sűgás, ami kollaboratív csalás. A felsőoktatásban résztvevő hallgatókat vizsgáló tanulmányában (Orosz, Jánvári és Salamon, 2012) összefüggést fedezett fel a szabadidős tevékenységek, legfőképpen a bulizás az, és csalás elkövetésének előfordulásával. Ezekből láthatjuk, hogy a csalási hajlam a középiskolában és a felsőoktatásban is megmaradnak, ekkor azonban már rögzült viselkedésmintákról beszélünk a tanulóknál, ami jelentősen megnehezíti a csalásról való leszoktatást. Mindez arra int minket, hogy vegyük komolyan az általános iskolás csalást, és még akkor kell visszaszorítani, preventálni, amikor arra könnyen adódik lehetőség.

A csalás hosszú távú hatásaival és jelentőségével kapcsolatban pedig egyik publikációjában egy bizonyos tanulmányra hívja fel a figyelmet (Orosz, 2012), ami közepesen erős kapcsolatot fedezett fel munkahelyi és iskolai csalások között. Ebből az következik, hogy

mindenki érdeke, hogy a gyerekek a csalást és a puskázásra vonatkozó társadalmi normákat átvegyék, magukévá tegyék, így lesz belőlük tisztességes felnőtt.

IV. KUTATÁS

1. A kutatás módszeréről, módszerválasztás

A kutatás választott módszere, figyelembe véve a kutatás kvalitatív mivoltát, a fókuszcsoportos interjú volt. 3 iskola 3 csoportjával – csoportonként 12 fő - készítettem interjút, melynek hanganyagát rögzítettem. A módszer kiválasztásának fő szempontjai közt szerepelt a kis létszámú mintával való munka nagyobb eredményessége, ezáltal használható információ kinyerése. Fontos szempont volt még, hogy a tanulók metakommunikációjából ilyen módon leszűrhető, kiegészítő információk, például, hogy az adott kérdés mennyire feszélyezi a gyermeket, illetve, hogy a kérdésre adott válasz igaz-e, elérhetőek voltak, segítve a munkámat, és az interjúk eredményeinek elemzését. Ezen kívül egy ilyen kényes témánál, mint a csalás, nagyon fontos és sokatmondó információk szűrhetőek le a csoportdinamikáról, illetve a megkérdezett tanulók egymás közötti interakciójából. Megjegyzésként írom, hogy a 1. számú csoportban egy nagyon fontos kutatási kérdésre világított rá és adott alapot, a tanulók egymás közötti csoportdinamikája, ami a csalás kutatásának egyébként is fontos szempontja. A kollaboratív csalásról van szó. Az eredmények vizsgálata alatt is nagyon határozottan kiütközött, hogy a korcsoportra jellemző csalási mód a kollaboratív csalás, de erről részletesebben majd később értekezem. A fókuszcsoportos vizsgálatokban nagyon gyakran nem a válaszok megoszlása, hanem kialakulásuk folyamata számít kutatási kérdésnek, tekintettel a kis mintákra. Ez az én kutatásom esetében is nagyjából így jelenik meg, bár az interjúk után és az elemzések korai fázisai alatt is, nagyon élesen kiütközött, hogy a hasonló témájú és az adott korcsoportot kutató tanulmányok hiánya, valamint a 3 csoport együttes létszáma (36) és ennek a témával való összefüggései miatt, az eredményekből tartalmi kategóriák szerint a megoszlást vizsgálni érdemes, de messzemenőbb következtetéseket levonni nem kívánok. Ellenben ezen dolgozat vizsgálatainak eredménye fontos lélektani és pedagógiai problémákra hívhatja fel a figyelmünket. Az elemzéseknél és a tartalmi kategóriák felállításánál is ezt tekintettem irányadó célnak. Illetve a fenti gondolatmenet kiegészítéseként

megjegyezném, hogy az elemzés során a csalás lélektani hátterének vizsgálata mellett, az eredmények pedagógiai téren való alkalmazhatósága is fontos szempont volt.

A módszer egyik legnagyobb kritikájának a kutatók, a módszer sajátosságaiból adódóan, a minták nem reprezentatív mivoltát tekintik. Emiatt sokan nem is hajlandóak a fókuszcsoportos interjút eredményes kutatásra alkalmas módszernek tekinteni. Az én kutatásom mintái, osztályok szintjén reprezentatívnak tekinthetők, mivel a 12 fős csoportok, az átlag 20-30 fős osztályoknál 40-60%-os érintettséget jelentenek, mindehhez hozzá kell venni, hogy a minták kiválasztásánál a kutatás egyéb szempontjain kívül, az adott osztály tanulmányi eredményének átlagos eloszlása is mérvado volt. Tehát a csoportokban kitűnő tanulók, közepes tanulók és bukásra álló tanulók is egyaránt voltak, az egyenes arányosságot megközelítő mértékben.

Másik a módszerrel kapcsolatban gyakran felmerülő aggály a csoportok összeállításából és a moderátori szerepből fakadó torzítás, kvázi, ironikusan fogalmazva, csalás lehetősége. A csoportok összeállítását nem én végeztem, hanem a vizsgált osztályok osztálytanítói, akik az általam megadott szempontok alapján válogatták össze a csoportokat. Munkájukat ezúton is köszönöm. A kérdéssor, amelytől igyekeztem az interjúk során nem eltérni, főiskolai oktatókkal való egyeztetés eredménye. Moderátorként pedig igyekeztem kerülni a szubjektív véleménynyilvánítást, a szereppel való visszaélést, hogy ne befolyásoljam a tanulók válaszadását. Viselkedésem nyílt és barátságos volt, olyan kérdéseket is tettem fel a bizalom kialakítása érdekében, amelyet a mellékelt szövegben sem írtam le, mivel azok magánjellegű információkat is tartalmaznak, illetve a gyerekeknek olyan jellegű megnyilvánulásait, melyeket, hogy ne éljek vissza a gyerekek bizalmával, nem kívánok megosztani, de a dolgozat szempontjából relevanciájuk nincs. Az 1. 2. és 3. számú mellékletben olvasható az interjúk teljes, legépelt szövege.

A vizsgálat során sokat segített egy főiskolai hallgató társam a GAMF karról, a technikai eszközök biztosításában és kezelésében. Emiatt van, hogy a dolgozatban néhány helyen a vizsgálatról többes szám első személyben írok. Illetve az eredmények vizsgálatának fázisa alatt felkértem egy független személyt, egy másodkódolót, aki maga is pedagógus, hogy kódolja újra az interjú szövegei alapján a tartalmi kategóriákat. A kettőnk által felállított tartalmi kategóriák, fogalmi egyeztetést követően 83%-ban megegyeztek.

2. A kutatás helye

A kutatás helyszínei között 3 kecskeméti általános iskola szerepelt. Az iskolák kiválasztásának szempontjai a következők voltak. A 3 iskolába intézményenként eltérő szociális háttérű, képességű és tanulmányi eredményű tanulók járnak, amelyek alapján az iskolák szintjén is lehetséges a kutatási eredmények összevetése. Azért 3 iskolában végeztem kutatást, mert ennél kevesebb az összehasonlításnak nem lett volna értelme, ennél több iskola eredményeit nagyon nehéz és hosszú lett volna feldolgozni és kielemezni. Hozzáteszem, ez a téma, az általános iskolák esetén „rangsorolása”, talán önmagában is megérne egy külön kutatást, helyi (kecskeméti) szinten. Mivel itt most az eredmények és azok háttere a kutatás lényege, illetve a diákok beazonosíthatatlanságának érdekében, az iskolákat a dolgozatomban nem fogom megnevezni.

Az 1. számú iskola (továbbiakban is így fog szerepelni – 1.sz. iskola) egy elismerten erős helyi általános iskola. A diákok átlagosan jó képességűek, jó családi háttérrel, jó tanulmányi eredményekkel rendelkeznek. Az onnan kikerülő tanulók erős alapokkal rendelkeznek a továbbtanuláshoz. Érdekességképpen itt jegyezném meg, hogy az 1. sz. iskola szerepére nem a végül kiválasztott iskolát szántam, hanem egy helyi szinten „elitnek” és nagyon erősnek tartott intézményt, de talán épp ezért is, amikor a vezetőséget személyesen megkerestem, kedvesen fogadtak, mindaddig, amíg a dolgozat témáját meg nem említettem, ekkor, kissé talán udvariatlanul, elküldtek. Ezután kerestem meg a jelenlegi 1. sz. iskolát, ahol is az intézményvezető nagyon kedvesen, és a témámat hallva érdeklődően fogadott, és még aznap lehetővé tette, hogy az interjút felvegyem.

A 2. számú iskola (továbbiakban 2. sz. iskola), egy nagy múltú és elismert helyi általános iskola. A diákok átlagosan jó képességűek, és átlagosan jó tanulók, de a családi és szociális háttér szerint itt már jóval vegyesebb az osztályok összetétele. Az innen kikerülő diákok is stabil alapokkal rendelkeznek a továbbtanuláshoz.

A 3. számú iskola (továbbiakban 3. sz. iskola) egy szintén régi múltra visszatekintő, gyengébb képességű tanulókat is fogadó helyi általános iskola. Az itt tanuló diákok között nagy számban vannak gyengébb képességű, SNI-s, TANAK-os, illetve hátrányos családi és szociális helyzetből érkező tanulók. A tanulók tanulmányi eredménye nagyon vegyes, átlagosan közepes - jó.

3. Eljárás

A vizsgálat során a fókuszcsoporthoz az általam megadott szempontok alapján az osztálytanítók végezték. Az interjúk hétköznapokon, 11 és 13 óra között zajlottak. A csoportok létszámának kialakításánál a minél nagyobb merítési arány volt a fő szempont. Az interjúk időtartamánál pedig figyelembe kellett venni a gyermekek életkori sajátosságait, így az interjúk 35 és 60 perc között alakultak. A vizsgált tanulóknak kérdéseket tettem fel, amikre természetesen nem volt kötelező válaszolni. A gyermekeket arról is tájékoztattam, hogy a beszélgetés mikrofonnal rögzítem, és a felvételeket bizalmasan kezelem és ehhez a beleegyezésüket kértem. Megkértem a diákokat, hogy őszintén válaszoljanak a kérdésekre, és biztosítottam őket arról, hogy személyes információikat, beleértve a nevüket, további személynek nem fogom kiadni. Emiatt a mellékletben az interjúk szövegében a keresztnéveket megváltoztattam. Mind a 3 csoportnál ugyanazt a kérdéssort használtam, de mivel a gyermekek saját véleményét több ízben is kikértem, ha ők olyan témát vetettek fel, ami bár a kérdéseim közt nem szerepelt, de számomra lényeges plusz információkat adott, hagytam, hogy kifejtsék azt, és arról további kérdéseket tettem fel. Ezért van, hogy némely csoportnál olyan téma is felmerült, ami a másiknál nem.

Az interjúk ráhangoló és feszültségoldó kérdésekkel indult, pl. Mutatkozz be és mesélj a hobbijaidról. Ezeket nem rögzítettem az írásos anyagok között, mivel egyrészt nem relevánsak a kutatás szempontjából, másrészt személyes információkat is tartalmaztak. Ez után tettem fel a fő kérdéseket. A teljes kérdéssort a 4. számú mellékletben csatoltam. Az interjú néhány levezető kérdéssel zárult, de ezeket sem rögzítettem írásban, mivel, bár nagyon érdekesek voltak, de az így is terjedelmes vizsgálni való anyaghoz érdemi információt nem adtak.

4. A résztvevők

A minták kiválasztásánál minden csoportban ugyanazok a szempontok voltak érvényesek. 12, 4. osztályos tanuló, nemek szerint 50-50%-os megoszlásban, tehát 6 fiú - 6 lány, tanulmányi eredmény szerint válogatva, az osztály átlagos eredményének megfelelő eloszlásban. Tehát a 3 iskolában együttesen 36 tanulót vizsgáltunk. Azért 4. osztályosokat választottam, mert ez a kisiskoláskor egyik nagyon jellemző évfolyama, és ez a korosztály

(10-11 évesek) éppen olyan lélektani fejlődésen esik át, ami a kutatást érdekessé és tanulságossá teheti.

A 12 fős csoportok létszáma kissé nagyobb, mint az a fókuszcsoportos kutatásoknál általában elfogadott (10 fő), de így a minták az osztályközösségben nagyobb merítési arányt, és így hitelesebb és jóval reprezentánsabb mintát szolgáltatottak. Illetve szempont volt még, hogy a családi és szociális háttér szerint, illetve demográfiailag minél szélesebb skálát jelenítsenek meg a tanulók. Nagyon fontos szempont volt a szülők iskolai végzettsége. Így elmondhatom, hogy a fókuszcsoportok szinte minden szempontból az adott osztályok fókuszált csoportjai, koncentrált osztályminták.

5. Kutatási kérdések

A csalás megjelenésének és hátterének kutatásához a kérdéseim a következők voltak.

1. Miért puskáznak a tanulók?
2. Hogyan szoktak puskázni a tanulók?
3. Hogyan vélekednek a diákok a puskázásról?
4. A diákok a puskázást csalásnak ítélik-e?
5. Milyen módszerekkel és miért puskáznak a diákok?
6. A gyermekek környezete elítéli-e a puskázást?
7. Mennyiben befolyásolja a gyermekek képessége és a tanulmányi eredmény a puskázási hajlamot?
8. Mennyiben befolyásolják a demográfiai különbségek a tanulók puskázási hajlamát?

6. Tartalmi kategóriák

1. A puskázás megjelenése az osztályteremben.
2. A puskázás megítélése a gyermekek részéről.

3. A puskázás megítélése a pedagógus és a szülők részéről.
4. A puskázás háttere.

7. Az adatok vizsgálatának és elemzésének eszközei, módszerei

Az interjúk hanganyagának gépelt formában való rögzítése után az adatok vizsgálata szófelhő módszerrel, és a válaszok statisztikai jellegű összevetésével történt. Az interjú gépelt rögzítése után, a 36 résztvevőről, háttérforrásaim alapján profilt készítettem. A 3 interjú anyaga ezután részletesen, kutatási kérdések, tartalmi kategóriák szerint és a gyerekek profiljai alapján, elemzésre került. A profilokat, a gyermekek tartalmi kategóriák szerinti válaszai és a demográfiai különbségek alapján alakítottam ki. A 5. számú mellékletben megadtam egy profil vázát. Mint korábban említettem a kutatás kvalitatív jellegéből és a módszerválasztásból adódóan nem kívántam túlságosan messzemenő következtetéseket levonni az eredmények vizsgálata során, de a könnyebb megértés érdekében, szemléltető céllal, és a szöveg tartalmi színesítése céljából néhol az elemzéseknél diagramokat is alkalmaztam.

A szófelhő módszer, egy viszonylag egyszerű és keveset használt kutatási mód. Az interjúk szöveges anyagán egy weboldal (www.wordle.net), java program segítségével szógyakoriság vizsgálatot végez, ami alapján egy grafikus szótérképen vizuálisan is láthatóvá teszi, melyik szó hányszor fordult elő a bemásolt szövegben. Minél gyakoribb egy szó, annál nagyobb betűmérettel szerepel a képen. Ez a módszer ideális az elemzési folyamat előtt a főbb kulcsszavak és az interjú vezérfonalának feltérképezésére. Amire ügyelnem kellett, hogy a tiszta eredmények érdekében a bemásolt szövegekből a neveket és egyéb lényegtelen szavakat, pl. hát, ki kellett törölni, hogy azok előfordulásának gyakorisága ne fedje el a ténylegesen lényeges fogalmakat. A szófelhő módszerrel kapott képeket lementve, azokat a dolgozatban ábraként felhasználtam. A diagramok tehát csak a főbb tartalmi kategóriák vizsgálatánál használtam, de leginkább az eredmények iskolai szintű összevetésénél alkalmaztam a különbségek szemléltetésére. Minden egyéb esetben a szöveges kifejtést alkalmaztam az elemzés módszereként.

8. Elemzések

8. 1. Elemzés – Eredmények, 1. sz. csoport

Az 1. sz. iskola csoportjára a dolgozatban 1. sz. csoportként fogok hivatkozni. Ez a csoport az 1. sz. iskola, 4. b. osztályos tanulóiból került összeválogatásra, létszáma 12 fő. Az interjú időtartama: 35-40 perc volt. Az interjú vidám, oldott hangulatban telt, moderálásra nem volt szükség. A gyerekek nyíltan és őszintén válaszoltak a feltett kérdésekre, nem érezték magukat feszélyezve. A témát nem találták különösebben kényesnek, és nem volt rá példa, hogy a válaszadást visszautasítsák. A teljes interjú írásban rögzített változatát lásd az 1. sz. mellékletben.

1. számú ábra: Az 1. sz. csoport interjújának szófelhője.

A szófelhő módszerrel kapott kulcsszavak nagyon beszédesek (1. sz. ábra). Ezek, a leggyakrabban elhangzó szavak, ténylegesen tükrözik a beszélgetés fonalát és hasonlóak a hagyományos elemzéssel kapott eredményekhez. A szavakból, betűméret szerint még az alábbi mondat is kirakható: Szerintem/Tudom szomszédról, könyvből lesni rossz (dolog). A lesni szó hangsúlyos megjelenése is tükrözi, hogy ez a csoport a legjellemzőbb puskázási módnak a padtársról vagy a könyvből való lesést tekinti. Szembetűnő ellentmondás, hogy a

szófelhő módszerrel kapott ábrán a „rossz” fogalma hangsúlyosan megjelenik, de a csoportnak csak a fele ítéli meg egyértelműen rossz dologként a puskázást. Viszont az nem szabad, hogy elkerülje a figyelmünket, hogy az interjú során nem csak a gyerekek saját vélekedését kérdeztem a puskázással kapcsolatban, de azt is feszegettem, hogy szerintük a tanító és a szülők hogyan vélekednek a csalásról. Mivel ők a gyerekek szerint is egyértelműen elítélik a puskázást, ezért tulajdonképpen a szófelhő az interjún keresztül ablakot nyit, bepillantást enged az osztályközösség életébe, ahol is a különböző morális és egyéb elvárások több csatornán, a gyerekeken és a pedagóguson keresztül bekerülve végül találkoznak. Ebből az óriási halmazból próbálok a továbbiakban kielemezni a csalás hátterét és a viselkedésforma okait ezeknél a gyerekeknél.

Az interjú tartalmának hagyományos kielemezése után azt az eredmény kaptam, hogy a puskázás fogalmát minden tanuló ismeri. Nagyon érdekes, és az iskolák csoportjainak összehasonlításánál beszédes szempont volt, hogy ki milyen módszert tart puskázásnak. Az 1. sz. csoport nagy többséggel a padtársról való lesést emelte ki, mint puskázási módszer ezt 11 gyerek említette. Ez részben azért is súlyos dolog, mert az ilyen esetek döntő többségénél, az, akiről lesnek tisztában van azzal, hogy az ő munkáját valaki éppen másolja, mégsem szól a tanítónak, de sok esetben még csak a puskázó szomszédját sem kéri meg, hogy próbáljon meg saját kútfőből dolgozni. Ez így ebben a formában nevezhető kollaboratív csalásnak. Az is sokat elmond, hogy a csoport tagjainak jóval több, mint fele, 8-an a 12-ből láttak már valakit az osztályban puskázni. Az osztályközösségek egyik legpozitívabb tulajdonsága, az összetartás, ilyenkor visszajára fordul és negatív hatást fejt ki. A gyerekek nem árulják el puskázó társukat, pedig tisztában vannak vele, hogy amit csinál az nem jó dolog, és a tanító komolyan megbüntetné, ha tudomást szerezne róla. A csoport tagjainak 100% mondta azt, hogy a tanító elítéli és bünteti a puskázást. Annak oka, hogy a tanulók segítenek a puskázó társuknak - kvázi „cinkostársakká” válnak - abban keresendő, hogy az osztályközösség keretein belül sajátos erkölcsi normák vannak érvényben, amelyek sokszor nem egyeznek meg a tanító, vagy akár a szülők által képviselt normákkal. És ezen erkölcsi normák között a puskázásnál, amit a tanulók fele elismer csalásként (6-an a 12-ből) jóval súlyosabbnak számít az árulkodás. Egyébként is elmondható, hogy ennek a korosztálynak a sajátos erkölcsi normája és elvárása a barátokkal, osztálytársakkal szemben a megbízhatóság, a „feddhetetlenség”. Elítélik azt, aki elárulja, a társait. Ez a legkonkrétabban a 2. sz. csoportnál jelent meg, de erről majd az adott résznél írok bővebben. A másik súlyos dolog, hogy csoport tagjai 50%-ban ítélik el a puskázást, míg a csoport másik fele nem tudta eldönteni, hogy rossz

dolognak vagy jó dolognak tartja-e. Ehhez hozzá kell még venni, hogy a diákok közül 12-ből 10-en mondták, hogy már legalább egyszer puskáztak, és hogy a tanulók 100%-a mondta azt, hogy a szülei rossz dolognak tartják és megbüntetnék, ha megtudnák, hogy puskázott. Ráadásul a 10 puskázóból már 2 bukott is le. Érdekesképpen megjegyzem, hogy egyik lebukás sem árulkodás eredménye. Mindez egyértelműen mutatja, hogy a gyerekek osztály szintű erkölcsi normái közt a puskázás nem szerepel egyértelműen tilalmas dologként, és hogy még nem interiorizálódtak a tanító és a szülők által is képviselt általánosan elfogadott társadalmi normák. Árnyalja a helyzetet, hogy a diákok 100%-a megbüntetné az ő majdani gyerekeit, ha az puskázna. Többen is igen súlyos dolgokat hoztak fel, pl: „*leordítaná a fejét*”, „*szobafogságot adna neki*”. Az a néhány gyerek, aki enyhébb büntetést említett, azok szerint saját szülei is enyhébb büntetést adnának. Ebből valószínűsíthető, hogy a gyermekek annak a kérdésnek a megválaszolásánál, hogy ők maguk megbüntetnék-e a gyereküket, nem a saját erkölcsi ítéletük szerint alkottak véleményt, hanem ahogy fent is említettem, a még nem interiorizálódott szülői normák és elvárások mintáit alkalmazták a saját szülői szerepük teorizálására. Ez felhívja a figyelmünket, arra az egyébként is elismert tényre, hogy a következetes nevelés a szülő és a pedagógus részéről mennyire fontos a gyermek erkölcsi fejlődése során is. Arról is megkérdeztem a gyerekeket, hogy szerintük miért puskáznak a tanulók. A gyerekektől több választ is elfogadtam. (A válaszokat önmagában vizsgálva semmi különöset nem fedeztem fel, ám mikor ezeket összevettem a másik két csoport vizsgálata során kapott eredményekkel, egy nagyon érdekes tendenciát fedeztem fel. Ennek bővebb kifejtésére majd a későbbiekben kerül sor, a 3 csoport vizsgálati eredményeinek összesítésénél.) 9 tanuló említette a puskázás okaként a jobb jegy megszerzését, bár volt, aki ezt érdekesen fogalmazta meg. A csoport egyik tagja szerint azért puskáznak a tanulók, „*hogy jó legyen a lesőnek*”. Ez egy nagyon érdekes, a puskázó diák szempontjából igencsak egocentrikus hozzáállás, amelyből az is következik, hogy „*akiről lesnek annak meg nem jó*”, de mégsem szól a tanítónak, kvázi hagyja magát kihasználni, a csoport normáit előtérbe helyezve, és azokat betartva. 4-en azt nevezték meg okként, hogy aki puskázik, azért teszi, mert nem tanult otthon, 1 valaki pedig azt mondta, hogy azért puskáznak a tanulók, mert az „*menő dolog*”. Más komoly összefüggést ennél a csoportnál nem találtam.

8.2. Elemzés – Eredmények, 2. sz. csoport

A 2. sz. iskola csoportjára a dolgozatban 2. sz. csoportként fogok hivatkozni. Ez a csoport a 2. sz. iskola, 4.a osztályos tanulóiból lett összeválogatva, létszáma 12 fő. Az interjú időtartama körülbelül 45 perc volt. A beszélgetés vidáman és felszabadultan telt. A gyerekek ismertek, már tanítottam is őket, így bizalmi problémák nem merültek fel. A tanulók nyíltan és őszintén válaszoltak minden kérdésre, és nagyon aktívak, illetve beszédeseek voltak. Rengeteg plusz információt is megosztottak velem, és sok témát felvetettek, amiknek az elemzésnél nagy hasznát vettem. A téma egyáltalán nem feszélyezte őket, a válaszadást senki sem utasította vissza egyik kérdésnél sem. Magatartásbeli problémák nem voltak, bár néhányszor finoman moderálnom kellett az interjú alatt. A teljes interjú írásban rögzített változatát lásd a 2. sz. mellékletben.

2. számú ábra: A 2. sz. csoport interjújának szófelhője.

A szófelhő módszerrel történő elemzésnél kapott eredmények nagyban hasonlítanak az 1. sz. csoport eredményeihez. A kulcsszavak a szerintem, a rossz, a semleges, a dolog és a puskáztam/puskázni. A szerintem szó itt is a leggyakoribbként szerepel, de itt sem vettem ki a szövegből, figyelembe véve azt a tényt, hogy minden elhangzó vélemény a gyermekek sajátja, csak rajtuk keresztül tudtam vizsgálni a kutatási kérdéseket, amik így a valóságtól eltérhetnek, például, hogy a gyerekek szerint a szülők megbüntetnék-e őket, vagy, hogy az ő szüleik puskáztak-e.

A rossz és a semleges gyakran használt szavak voltak a puskázás megítélésére, a rossz szó

többször fordult elő a szövegben. A puskáztam szó is nagyon jól tükrözi a beszélgetés tartalmát, mivel a csoport tagjainak nagy része már puskázott.

Az interjú tartalmának hagyományos kielemezése után azt az eredmény kaptam, hogy a puskázás fogalmát minden tanuló ismeri. A tanulók közül 4-en mondták azt, hogy láttak már valaki mást puskázni, és 8-an azt, hogy nem látottak még senkit. Ezen felül 11 tanuló mondta azt a 12-ből, hogy már legalább egyszer puskázott. A csoportban mindenki tisztában volt a puskázás fogalmával. Ennél a tanulók már sokkal kevesebben említették a puskázás módjaként a lesést, inkább a könyvből vagy segédeszközzel való kilesést tartják a puskázás főbb módszerének, ezt 6-an említették. A klasszikus értelemben vett puska írását 2-en hozták szóba, a lesést is 2-en, a sűgást is 2-en. Láthatóan ennél a csoportnál már sokkal kisebb a kollaboratív csalás mértéke. A gyerekek inkább individuális csalással puskáznak. Viszont a lebukás az ő válaszaikban sem jelent meg. Mindössze 1 tanuló tett említést lebukásról. Ennél a csoportnál többen felhozták, hogy a lebukás miatt nem lenne lelkiismeret furdalásuk, mivel így büntetést is kaptak a puskázásért. Ezt a másik két csoport nem említette. Ebből egyértelműen kikövetkeztethető, hogy szerintük annak, aki puskázik, van lelkiismeret furdalása. Osztályszinten azonban még náluk is az árulkodás a legnagyobb „bűn”. 11-en mondták azt, hogy elítélik és rossz dolognak tartják az árulkodást, míg amikor a puskázás erkölcsi megítéléséről kérdeztem őket, 11-en azt mondták nem tudják eldönteni, hogy a puskázás rossz dolog-e, és csak 1 diák mondta azt, egyértelműen, hogy a puskázás rossz dolog. A csoportból arra a kérdésre, hogy csalásnak tartják-e a puskázást, 4-en felelték azt, hogy igen, csalásnak tartják, 2 tanuló mondta azt, hogy nem tartja csalásnak, és 6-an nem tudták eldönteni. A környezet normái a gyerekek szerint szinte teljesen elítélik a puskázást, 12 tanuló mondta, hogy az osztálytanító rossz dolognak tartja a puskázást. Emellett 11 gyerek mondta azt, hogy a szülei leszidnák vagy megbüntetnék és mindössze egy valaki mondta, hogy „nem annyira szidnák le”. Az előző csoportnál említett ellentmondás tehát itt is fent áll a külső és belső kontroll között. Árnyalja a képet a gyerekek azon kérdésre adott válasza, hogy ők megbüntetnék-e a majdani gyereküket, ha az puskázna. Ez a csoport nagyon ambivalensen állt a puskázás témájához. Ez abból fakad, hogy nem merik erkölcsileg megítélni a puskázást, a külső és belső erkölcsi normák ütköznek. Azok, akik nem tudták megítélni a puskázást, rengeteg olyan dolgot említettek, ami felmentheti a tanulót a puskázás bűne alól. Ez empátiát is tükröz. Saját maguk érzik, hogy a puskázás rossz dolog, tudják, hogy a család és az iskola elítéli, mint a fenti adatok is mutatják, de a másik tanuló helyébe képzelve magukat, aki mondjuk nem tanult, felmentik azt, és sokszor magukat is. A beszélgetés alatt megkérdeztem,

hogy felnéznének-e arra, aki sikeresen puskázik. Senki nem mondta azt, hogy igen, még azok sem, akik saját bevallásuk szerint sokszor puskáznak. Amikor a puskázás okairól kérdeztem a csoportot, 10-en említették a puskázás okaként, hogy az illető nem tanult (mert mondjuk otthon inkább játszott vagy tv-zett), illetve 1 tanuló adta meg a puskázás okaként, hogy az illető nem tudja megtanulni az anyagot, és egy valaki pedig azt hozta fel, hogy a puskázó tanulót nem érdekli az anyag. Ez a nézőpont is azt tükrözi, hogy ezek a gyerekek nagyon empátikusak. Ami még erről árulkodik az, hogy 10-en nem büntetnék meg a gyereküket a puskázásért, amíg túlzásba nem viszi, 1 tanuló válaszolta azt, hogy „*úgy nevelné a gyereket, hogy ne puskázzon*” és csak egy valaki mondta, hogy nagyon megbüntetné a gyermekét. Ők már láthatóan nem a saját szüleik erkölcsi normái alapján gondolták át a szituációt, mivel az ő szüleik megbüntetnék őket, egyértelműen sajátos és ambivalens erkölcsi ítéletük van a puskázásról, ami még néhány pontban ütközik a társadalmi normákkal. Összefavarja őket az a társadalmi konszenzus, hogy a szülőknek a rossz gyereket meg kell büntetni, illetve a puskázás rossz dolog, mert saját nézeteik szerint a gyereket nem jó megbüntetni, mivel ők sem szeretik ha ők büntetést kapnak. Ezért nem tudják többen megítélni a puskázást. Ezt továbbgondolva eljutnak arra a szintre, hogy megfogalmazzák azt a nagyon fontos gondolatot, hogy „amit magadnak ne kívánsz, mással se tedd”. Ennél tovább a következtetésekkel nem kívánok menni, mert ehhez további vizsgálatok lennének szükségesek.

8.3 Elemzés – Eredmények, 3. sz. csoport

A 3. sz. iskola csoportjára a dolgozatban 3. sz. csoportként fogok hivatkozni. Ez a csoport a 3. sz. iskola, 4. osztályos tanulóiból állt, létszáma 12 fő.

Az interjú időtartama: 1 óra.

Az interjú oldott hangulatban telt, a gyerekek már korábbról ismertek, így bizalmi problémák itt sem merültek fel. A gyerekek nagy része nyíltan és őszintén válaszolt minden kérdésre, néhány látható kivétellel. A témát nem találták kényesnek, a válaszadást csak egy esetben utasította vissza az egyik diák az ő puskázási módszerének részletezésénél. Magatartásbeli problémák felmerültek néhány tanulónál, sokat kellett moderálnom az interjú 1 órája alatt. Egyiküket, miután minden kérdésre válaszolt, távozásra szólítottam fel, hogy a további munkámat ne zavarja. A teljes interjú írásban rögzített változatát lásd a 3. sz. mellékletben.

3. számú ábra: A 3. sz. csoport interjújának szófelhője.

A szófelhő módszerrel történő elemzésnél kapott eredmények szinte teljesen megegyeznek a másik 2 csoport eredményeivel. A kulcsszavak a szerintem, a rossz, a dolog és a puskázni. A szerintem szó itt sem vettem ki a szövegből, aminek okát már korábban kifejtettem. A rossz volt a legjellemzőbb szó a puskázás megítélésére, és a második leggyakoribb szó a szövegben. A puskázni szó is nagyon jól tükrözi a beszélgetés tartalmát, mivel a csoport tagjainak többsége már puskázott.

A hagyományos módszerrel megvizsgálva az eredményeket a következő adatokat kaptam. A tanulók közül 1 valaki mondta, azt, hogy nem tudja mi az a csalás, de a további kérdések kifejtésénél egyértelműen kiderült, hogy tisztában van a fogalom jelentésével. A csoportból 8-an mondták azt, hogy láttak már valakit puskázni, míg 4-en azt, hogy még sosem. Amikor a gyerekeket arról kérdeztem, hogy ők puskáztak-e, 7-en vallották be, hogy már puskáztak (1 tanuló a csoport reakciójából ítélve valószínűleg nem mondott igazat) , 5-en pedig azt nyilatkozták, hogy még sosem puskáztak, közülük ketten úgy fogalmaztak, „ki szeretnék majd próbálni”. Egy gyerek tett említést lebukásról, de mikor a részletekről kérdeztem nem kívánt válaszolni. Ez volt a 3 interjú alatt az egyetlen eset, hogy egy kérdésemre nem válaszoltak. Ennél a csoportnál nagyon nehéz következtetéseket felállítani és okokat keresni, mivel az eredmények nagyon változatos képet mutatnak. A puskázás módjaiként ez a csoport is többségben a padtársról való lesést adta meg, ezt 7-en említették.

4-en adták meg még a puskázás jellemző módszerei közt a kézre, papírra kiírást, 3-an pedig a könyvből vagy valamilyen egyéb helyről való kilesést is mondták. Ennél a csoportnál is inkább a kollaboratívnak nevezhető csalásforma, a padtársról lesés a jellemző. Többen mondták az interjú alatt, hogy sokat lesnek róluk, és ez zavarja őket. Mindezek ellenére az árulkodás ennél a csoportnál is óriási bűnnek számítana, ezért nem szólnak a puskázásról a tanítónak. Tehát ennél a csoportnál is a másik két csoporthoz hasonlóan az figyelhető meg, hogy az osztálynak sajátos erkölcsi normái vannak, és a tanítónak való beárulást nagyon elítélik. Még a puskázásnál is jobban. A gyerekek többsége szerint a tanulók azért puskáznak, mert otthon nem tanultak, ezt 7-en mondták, 6-an említették a puskázás okaként, hogy jobb jegyet kapjanak, 1 valaki pedig azt a választ adta, hogy „mert a lányoknál be akarnak jönni, vagy pont ellenkezőleg, a lányok akarnak úgy a fiúknak bejönni, hogy na én okos vagyok látjátok, ide jöhetek nyugodtan”. Arra a kérdésre, hogy jó vagy rossz dolognak tartják-e a puskázást, a tanulók közül 10-en felelték, hogy rossz dolognak tartják, 2 tanuló mondta azt, hogy jó dolog. Emellett a 12 tanulóból 10 tartja a puskázást csalásnak, 2 diák pedig azt mondta nem tartja csalásnak. Megjegyezném, nem pont az a 2 tanuló nem ítéli csalásnak a puskázást, aki jó dolognak tartja, bár egyikük jó dolognak tartja, és nem tekinti csalásnak. Az osztályban mindenki szerint a tanító rossz dolognak tartja a puskázást. Arra, hogy mit szólnának a szüleik ha megtudnák, hogy puskáztak, 4-en mondták konkrétan, hogy megbüntetnék őket a szüleik, 4-en , hogy a szüleik „nem örülnének”, 2-en mondták azt, hogy a szüleik figyelmeztetnék, hogy többet ilyet ne csináljon, 1 gyerek nem tudta megmondani, hogy reagálnának, 1 gyerek pedig azt mondta: „szerinte az apukájával megbeszelnék, de ha rossz kedvében van, megverné”. Összességében tehát a szülők elítélik a puskázást. 6-an tanuló mondta, hogy szerinte a szülei nem puskáztak, köztük az egyik diák azzal indokolt, hogy „nem lestek, kijárták az összes osztályt”. 6 gyerek szerint legalább az egyik szülője puskázott, ebből 1 biztosan tudja, mert a szüleitől hallotta, 1 gyerek pedig azzal indokolta véleményét, hogy a szülei biztosan puskáztak, „mert 3-as tanulók voltak”. Tehát itt is látható, hogy a külső társadalmi normák még nem épültek be az osztályközösség saját erkölcsi normái közé, hasonlóan a másik 2 csoporthoz. Arra a kérdésre, hogy mit szólna, ha az ő leendő gyereke puskázna, 4 gyerek felelte egyértelműen, hogy megbüntetné a gyereket, 1 tanuló azt mondta „alaposan megverné”, 4-en mondták, hogy megbüntetnék, amennyiben többször előfordul, 2 gyerek nem büntetné meg a gyereket, egyikük azzal indokolt, hogy - mivel őt nem szokták büntetni - „én sem éltem át akkor ő miért élje át?”. 1 tanuló pedig azt mondta, hogy nem érdekelné, ha a gyereke puskázna. Itt most a 2 másik csoport szélsőségei között helyezkedik el a tanulók véleménye, sokan említették, hogy csak

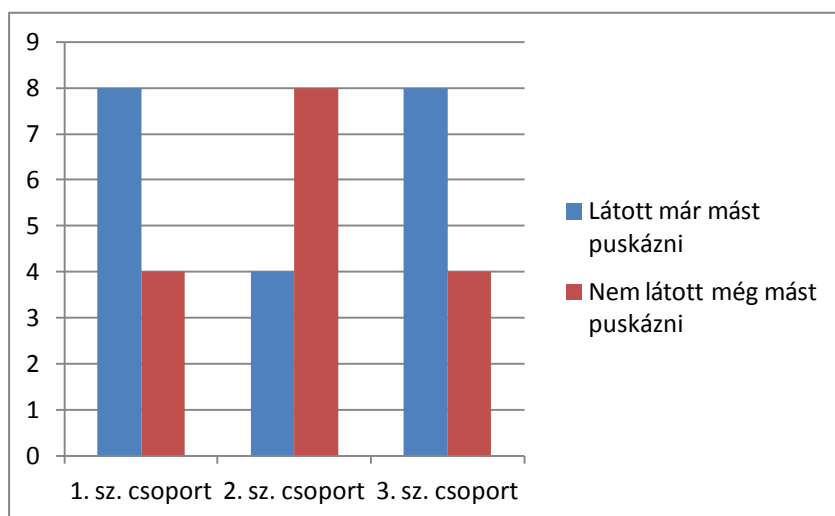
akkor büntetnék meg a gyermeküket, ha az sokszor puskázna, de ugyanennyien büntetnék meg keményen a gyermeküket már az első alkalom után. Ezek alapján ismét nagyon nehéz lenne bármiféle további következtetést levonni, a már említetteken kívül, véleményem szerint nem is érdemes.

9. A csoportok vizsgálati eredményeinek tartalmi kategóriák szerinti összehasonlítása

A fenti bekezdésekben bemutatam a 3 csoportot, a velük készített interjúkat, és azok eredményeit. Most ezen eredményeket kívánom a tartalmi kategóriák szerint összehasonlítani, amelyek a következők.

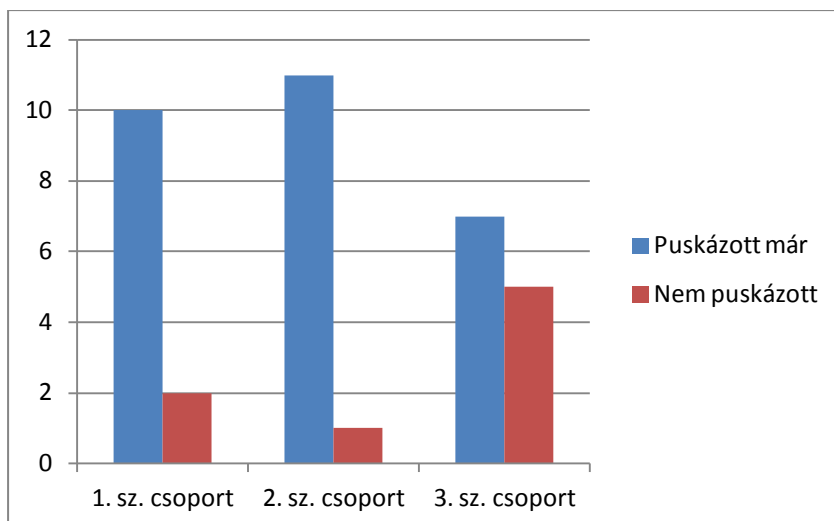
9.1 A puskázás megjelenése az osztályteremben.

A 3 interjú eredményeit megvizsgálva és összevetve azt kapjuk, hogy az 1. sz. és 3. sz. csoportoknál egyaránt a többség már látott valaki mást puskázni, míg a 2. sz. csoportnál azok voltak többségben, akik még nem láttak mást puskázni (lásd 4. sz. ábra).

4. számú ábra: A tanulók válaszai csoportok szerint arra a kérdésre, hogy láttak-e már valakit puskázni?

A tanulók válaszai arra a kérdésre, hogy puskáztak-e már a következőképpen csoportok szintjén a következőképpen alakult. A puskát már legalább egyszer kipróbálók voltak többségben mind a 3 csoportban, a 2. sz. csoportban vallották be legtöbben a puskázást, 11-en, az 1. sz. csoportban 1-el kevesebb, 10 tanuló válaszolta, hogy puskázott már, míg a legkevesebb puskázó gyerek a 3. sz. csoportban volt, szám szerint 7 (lásd 5. sz. ábra).

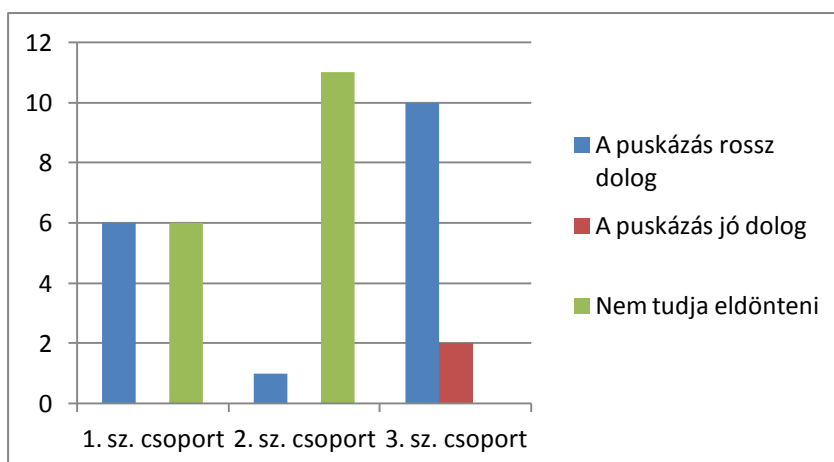

5. számú ábra: A puskázás előfordulása a tanulók saját bevallása alapján, csoportok szerint.

A fenti adatokat összesítve azt találjuk, hogy az 1. sz. csoportban volt a legnagyobb mértékű a csalás megjelenése összeadva a puskázást bevallók és a csalás szemtanúinak számát, viszont a 2. sz. csoportban többen vallottak be puskázást, de kevesebben voltak szemtanúi az elkövetésének. A 3. sz. csoportnál volt a legkisebb a puskázás összesített előfordulása

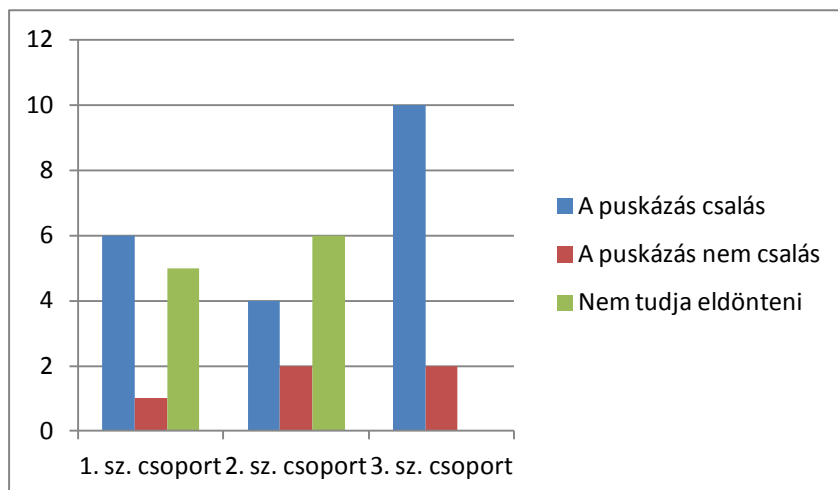
9.2 A puskázás megítélése a gyermekek részéről.

A 3 csoport közül a legtöbben a 3. sz. csoportban ítélték a puskázást rossz dolognak, viszont csak ebben a csoportban nevezték a puskázást jó dolognak, szám szerint 2 tanuló. Ezt követi az 1. sz. csoport ahol a tanulók fele mondta azt, hogy a puskázás rossz dolog, a 3. sz. csoportban pedig csak egy gyerek mondta azt, hogy a puskázás rossz, míg 11 tanuló nem tudta eldönteni (lásd 6. sz. ábra).

6. számú ábra: A tanulók vélekedése a puskázásról.

A puskázás csalásként való megítélése szintén a 3. sz. csoportban volt a legmagasabb, itt a többség, 10 gyerek mondta azt, hogy a puskázás csalás, míg 2-en nem tartották csalásnak. Ezután következik a 2. sz. csoport, ahol a tanulók fele mondta azt, hogy a puskázás csalás, 1 tanuló azt, hogy nem csalás, a többiek nem tudták eldönteni. Végül a 1. sz. csoportban a többség nem tudta eldönteni, hogy a puskázás csalás-e, 4 tanuló ítélte meg mint csalást, és 2-en mondták, hogy a puskázás nem csalás.

7. számú ábra: Csalásnak tartják-e a puskázást a tanulók?

Összesítve az eredményeket azt látjuk, hogy a puskázást csalásként és rossz dologként megítélők száma összesen, a 3. sz. csoportnál a legmagasabb (20), mint ahogy az azt jó dologként és nem csalásként megítélők száma is (4). Ezt követi az 1. sz. csoport, ahol összesen 12-en ítélik meg rossz dologként és csalásként, majd végül a 2. sz. csoport, ahol nagyon magas arányban nem tudták megítélni a puskázást a tanulók, összesen 17-en. Az 1. sz. csoportban viszont senki nem ítélte jó dolognak a puskázást, és csak 1 tanuló mondta azt is, hogy nem tartja csalásnak.

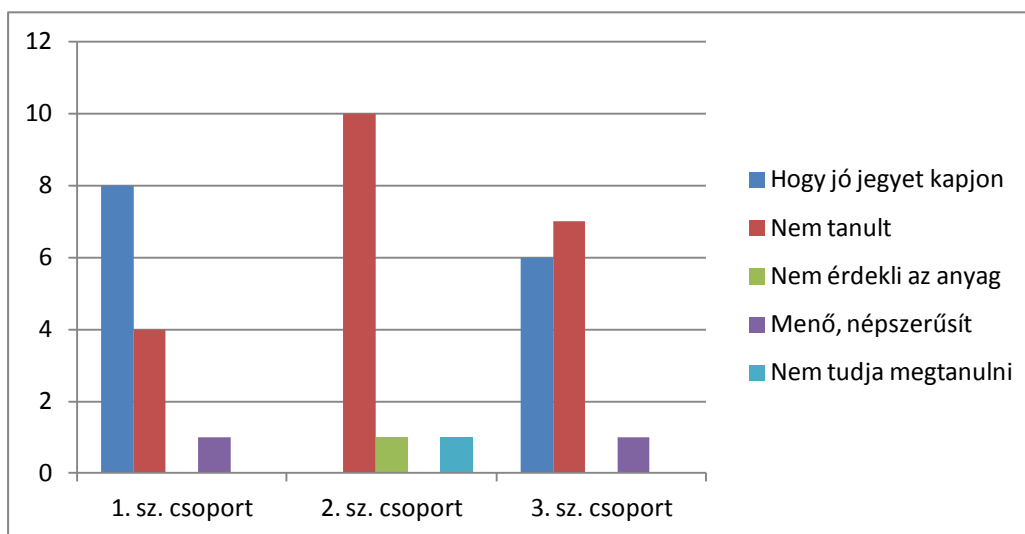
9.3 A puskázás megítélése a pedagógus és a szülők részéről.

A puskázás megítélése a pedagógus részéről mind a 3 csoportnál teljesen egyértelmű volt, az osztálytanítók mind a 3 csoport minden tanulója szerint elítélik a puskázást, rossz dolognak tartják. A szülők, bár nem mindenki adna súlyos büntetést, mint korábban a csoportoknál részletesen kifejtettem, elítélik, rossz dolognak tartják a puskázást. Mindössze a 3. sz. csoportban volt egy tanuló, aki nem tudta eldönteni, hogy rossz dolognak tartanák-e a szülei, ő egy örökbefogadott gyermek, de ennek elemzése nem ennek a dolgozatnak a feladata.

Mindezekből egyértelműen kitűnik, hogy mindhárom csoportnál egységesen és nagyon határozottan körvonalazódnak a társadalmi normák a pedagógusokon és a szülőkön keresztül.

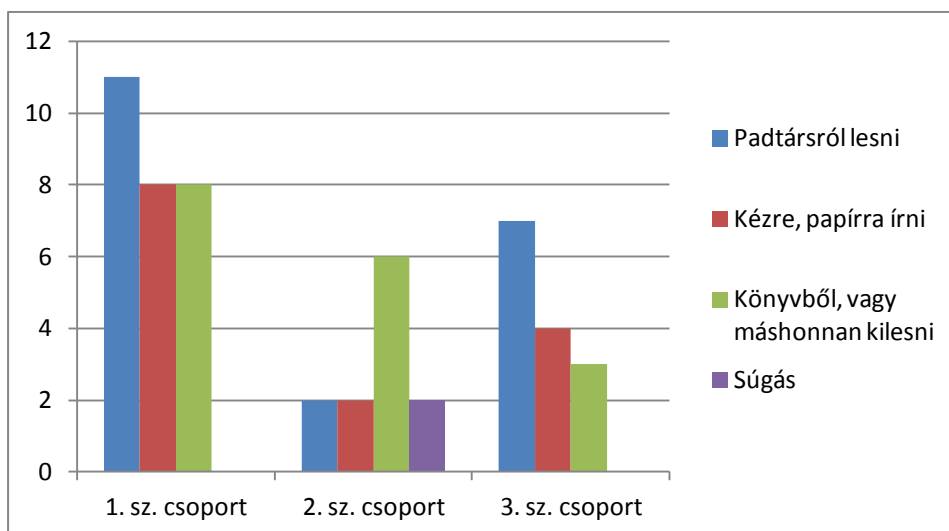
9.4 A puskázás háttere.

A puskázás hátterének összesített vizsgálatánál összevetettem, hogy a tanulók milyen okokat és módszereket említettek a puskázás kapcsán, ami alapján a következő eredményre jutottam. A csoportok nagyon eltérően vélekedtek a csalás okairól. Itt is elfogadtam a több tényezőt említő, összetett válaszokat. A legnagyobb konszenzus a 2. sz. csoportban volt annak kapcsán, hogy a tanulók azért puskáznak, mert nem tanultak a számonkérésre, ezt 10-en említették, és mindössze csak két másik ok merült fel az interjú során, ezt 1-1 tanuló említette, de tulajdonképpen ezeket is hozzávehetnénk a kategóriához. Többségben ez az indok merült fel a legtöbbször a 3. sz. csoportnál is, itt 7-en mondták okként a puskázásra azt, hogy az illető nem tanult a számonkérésre. A jó jegy megszerzését 6-an hozták fel. Az 1. sz. csoportnál más az eredmény, itt a tanulók nagy többsége, 8 gyerek, a jó jegy megszerzését tekinti a puskázás okának, míg 4-en mondták a csalás okának, hogy az illető nem tanult. A 3 csoportból összesen 2 tanuló beszélt a menőiségről és a népszerűségről a puskázás indokaként. Az adatok összevetését a 8. számú diagrammal szemléltettem. Ami itt nagyon érdekes eredmény az az, hogy a 2. sz. csoportnál senki nem említette a jobb jegy megszerzését okként a csalásra, míg az 1. sz. csoportban pont ezt emelték ki a legtöbben. Ennek oka valószínűleg a pedagógiában keresendő. Az 1. sz. iskola csoportja, mivel maga az iskola egy elég erős intézmény, teljesítményorientált oktatást folytat, ami a gyerekek gondolkodásán észrevehető. Ebben az iskolában nagy a versengés, és a jó jegy megszerzése nagyon fontos dolog. A 2. sz. iskola csoportjánál viszont a tartalom orientált oktatás figyelhető meg, ami egy általános dolog. Itt a tanulók arról az oldalról közelítették meg a problémát, hogy valaki tanult-e vagy nem tanult. Nem a jó jegy megszerzését emelték ki, hanem sokkal inkább arra kerül a hangsúly, hogy a neki szánt tartalmat elsajátította-e a tanuló.

8. számú ábra: A csoportok véleménye arról, hogy miért puskáznak a tanulók.

A gyermekek véleménye a puskázás módszeréről a 3 csoportban a következőképpen alakult (itt is több választ adhattak a tanulók). A legjellemzőbb csalási mód az 1. sz. és 3. sz. csoportnál a padtársról lesés volt nagy többséggel (lásd 9. sz. ábra), míg a 2. sz. csoportnál a könyvből lesést hozták fel a legtöbben, a többi módszert alig néhányan. Érdekes, hogy a sűgást, mint ténylegesen kollaboratív csalási módot, csak ennél a csoportnál említették meg, szám szerint 2-en.

9. számú ábra: A csoportok véleménye arról, hogy mik a puskázás, csalás főbb módszerei.

Mint már korábban kifejtettem, az 1. sz. és 3. sz. csoportoknál kollaboratív csalási módszert említett a tanulók többsége.

10. Az résztvevők eredményeinek összesítése

Az alábbiakban az összes kutatásban, interjúkban résztvevő 36 tanuló válaszait vizsgálom összesítve, a tartalmi kategóriák mentén.

10.1. A puskázás megjelenése az osztályteremben.

A 36 megkérdezett tanulóból 20 már látott valaki mást puskázni, 28-an pedig már maguk is csaltak legalább egyszer. Tehát a vizsgált tanulók több mint háromnegyede próbálta már a csalást.

10.2. A puskázás megítélése a gyermekek részéről.

A puskázás megítélésénél 17-en ítélték meg egyértelműen rossz dologként, 17-en pedig nem tudták eldönteni, jó-e vagy rossz. 2 tanuló mondta azt, hogy a puskázás jó dolog. A tanulók kevesebb mint fele tartja a puskázást rossz dolognak.

20 gyerek mondta azt, hogy a puskázás csalás, míg 11-en nem tudták eldönteni. 5 gyerek volt azon a véleményen, hogy a puskázás nem csalás. Itt már kicsivel több mint a diákok fele mondta azt, hogy a puskázás szerinte csalás. Ha összevetjük a puskázás megíteléséről a tanulók véleményét azt látjuk, hogy kevesebben tartják rossz dolognak mint ahányan csalásnak. Ez egy fontos információ, amiből arra lehet következtetni, hogy néhány tanulóban a csalás negatív dologként való megítélése sem alakult ki még.

10.3. A puskázás megítélése a pedagógus és a szülők részéről.

A 36 gyerekből 36 szerint az osztálytanítója elítéli a puskázást, és 35 szerint a szülei rossz dolognak tartanak a puskázást. Ennek következtetéseit már a csoport eredményeinek összevetésénél leírtam.

10.4. A puskázás háttere

Hogy mi a puskázás oka, arra 21 gyerek a tanulás elmaradását adta meg indokként, míg 14-en a jó jegy elérését említették. 2 tanuló mondta, hogy azért puskázik valaki mert attól menő, vagy népszerű lesz. 1 tanuló adta meg a puskázás okaként a megtanulandó anyag iránti érdeklődés teljes hiányát, 1 gyerek pedig azt említette, hogy a tanuló nem tudja megtanulni az adott anyagot. A gyerekek többségénél úgy tűnik nem a versengés a puskázás kiváltó oka, hanem az elmaradt tanulásból fakadó következmények, szankciók, kellemetlenségek elkerülése. A többi tanulónál a nagyon gyakori kiváltó okra, a versengésre utalnak a válaszok. A 2 tanulónál, akik a menőséget említették, azoknál nagy valószínűséggel önértékelési problémák állhatnak fenn.

A csalás módszereiként 20 gyerek említette a padtársról lesést, 17-en a könyvből vagy egyéb helyről való kilesést, 14-en a kézre vagy papírra felírást, és 2-en pedig a sűgást is szóba hozták. A gyerekek jó része kollaboratív módon csal, ami arra enged következtetni, hogy az osztályközösségek saját erkölcsi normái elítélik az árulkodást, de megengedik a puskázást.

11. Kutatási kérdések

1. Miért puskáznak a tanulók?

Kutatásom alatt arra következtetésre jutottam, hogy a tanulók azért puskáznak, mert az erkölcsi fejlődésük szintjén a társadalmi normák még nem interiorizálódtak eléggé ahhoz, hogy autonóm módon erkölcsi ítéletet alkossanak, konvencionális szinten.

2. Hogyan szoktak puskázni a tanulók?

A tanulók jellemzően elsősorban a padtársukról lesnek, ami a kollaboratív csalás enyhébb formája, vagy könyvből lesnek. Ezt az osztályközösségek sajátos normái megengedik. Nagyon kevesen használnak klasszikus értelemben vett, írott puskát.

3. Hogyan vélekednek a diákok a puskázásról?

A diákok véleménye a puskázásról ambivalens, nem tudják megítélni, hogy rossz dolognak vagy jó dolognak tartja-e, ez náluk a szituációtól függ. Ha lebuknak akkor rossz dolog, ha nem akkor nem. Ez prekonvencionális erkölcsi fejlettségi szintre utal a gyerekek

többségénél. Kevesen ítélik el egyértelműen a puskázást, de csak néhányan mondták, hogy a puskázás jó dolog.

4. A diákok a puskázást csalásnak ítélik-e?

A diákok nagyobb részben csalásnak tartják a puskázást, de sokan nem tudtak erről konkrét ítéletet mondani. Viszonylag sokan nem vélik a puskázást csalásnak. Ez megerősíti azt a fentebbi következtetést, hogy jó néhány tanuló erkölcsi fejlettsége még prekonvencionális szinten van.

5. A gyermekek környezete elítéli-e a puskázást?

Igen a gyermekek otthoni és iskolai környezete (az osztálytermet, és így a kortársakat kivéve) teljes mértékben elítéli a puskázást a társadalmi normáknak megfelelően.

6. Mennyiben befolyásolja a gyermekek képessége és a tanulmányi eredmény a puskázási hajlamot?

A profilok összevetésénél arra az eredményre jutottam, hogy ekkora mintán nem tudok összefüggést kimutatni a tanulmányi eredmény és a puskázási hajlam között.

7. Mennyiben befolyásolják a demográfiai különbségek a tanulók puskázási hajlamát?

A profilok összevetésénél arra az eredményre jutottam, hogy a demográfiai különbségek és a puskázási hajlam között összefüggést nem tudok kimutatni.

V. KONKLÚZIÓ

A vizsgálati eredmények birtokában levonhatjuk azt a következtetést, hogy a vizsgálat módszere a téma kutatásának megfelelő mélységű és minőségű információt eredményezett, ám a minták kis létszáma miatt néhány kutatási kérdésre nem tudtam választ kapni.

Az általam vizsgált tanulók változatos demográfiai háttérből kerültek ki, és a velük készült interjúk eredményét változatos módszerekkel vettem össze, elemeztem ki, amely azt a cél szolgálta, hogy minél több biztos következtetést lehessen levonni a gyermekek válaszaiból.

A csalás lélektani hátterének feltérképezésére úgy vélem a kutatás alkalmas volt, és a dolgozat legnagyobb eredménye talán az, hogy felhívja a figyelmet azokra a pedagógiai és lélektani pontokra, amelyek kritikusak a csaló viselkedésformák megjelenésénél. Ezek egyike a tanítók következetes viselkedése, amely a szülők által képviselt értékekkel összhangban tereli a tanulókat a helyes magatartás útjára. A másik, hogy az árulkodás gátlásának kialakulása, közvetve negatív irányba befolyásolja a puskázási hajlandóságot.

Természetesen a kutatásom arra is rávilágított, hogy a téma további vizsgálatokat igényel, akár a fiatalabb kisiskolások körében (1-2. osztály), hogy feltérképezzük a csalás megjelenésének átlagos életkorát. Az eredmények alapján, az erkölcsstan tantárgy keretein belül, felvilágosító órákat lehetne beiktatni az adott korosztálynál. Horváth Gabriella dokumentált is a csalás problematikáját feldolgozó óraleírásokat (1998), ő ezeket az órákat a 3-4. osztályosok körében tartotta, ám ennek mintájára, erre akár a fiatalabb gyermekeknél is lenne lehetőség, természetesen a korosztály életkori sajátosságait figyelembe véve. A pedagógusnak lehetősége van a csalás témakörét feldolgozó, nevelő célzatú órák megtartására, akár a szabadon felhasználható óraszámok keretében is. Tehát itt is az bizonyosodik be, hogy a tanítók felelőssége nagyon nagy a csalás prevenciójában.

Ha mindezen dolgokkal a pedagógus tisztába kerül, eredményesen szoríthatja vissza a csalást az osztályterem keretei között, és az így létrejövő osztálytermi erkölcsi normák teljesen alkalmasak az interiorizációra, és az autonóm erkölcs alapjait képezhetik.

VI. ABSTRACT

Cheating is a concept with which every child eventually becomes familiar, and they try for themselves how does it feel to win without any work or effort.

But under the disguise of a child's innocent prank, there are serious problems and consequences. The goal of my research is to uncover the reasons and connections behind cheating in the groups I interviewed.

The method I used with my research was the focus group interview which is suitable for quantitative studies with small groups. I examined 3 groups, each group consisting of 12 fourth grader students from 3 different schools, selected by academic achievements and demographic differences.

I wanted to focus my studies on the psychology of cheating and the level of moral development of the students. When analysing the results I also used a fairly new method, the word cloud. I compared the students' tendencies of cheating and their reasons on different levels, by categories and by research questions.

The results of my analysis could be used in the areas of psychology and pedagogy.

KÖSZÖNETNYÍLVÁNÍTÁS

Köszönöm Csépe Szabolcsnak segítségét.

És végezetül köszönöm a 3 iskola osztálytanítóinak munkájukat, segítőkészségüket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C.(1999): *Pszichológia*. Budapest: Osiris kiadó.
- Bandura, A. (1977): *Social Learning Theory*. New jersey: Prentice Hall.
- Csölle, A. (1993): A csoportdinamika szerepe az oktatásban. *Iskolakultúra*, 12 sz., 74-78.
- Cole, M., Cole, S. R. (2003): *Fejlődéslélektan*. Budapest: Osiris kiadó.
- Dimock, H.G. (1986): *Groups: Leadership ang group development*. Ottawa, University Associates.
- Dörnyei, Z. (1990): Csoportdinamika és nyelvoktatás. *Pedagógiai szemle*, 7-8 sz., 307-318.
- Fülöp, M. (2001): *A versengés mint szociális készség*. In: Csapó, B., Vidákovich T. (szerk.) *Neveléstudomány az ezredfordulón*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Fülöp, M. (2001): A versengés szerepe. *Új pedagógiai szemle*, 11 sz., 3-17.
- Horváth G. (1998): A csalás témájának feldolgozása 3-4. osztályosokkal. *Tanító: módszertani folyóirat*, 7. sz., 23-24. old.
- Orosz, G., Farkas, D. (2011): Csalás a középiskolában. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 4 sz., 605-630.
- Orosz, G., Jánvári, M., Salamon, J. (2012): Csalás és versengés. *Pszichológia*, 2 sz., 153-171
- Orosz, G. (2012): Az iskolai csalás, avagy a csalás iskolája. *Mindennapi pszichológia*, 4 sz., 20-21.
- Simonyi, G. (2008): Csoportdinamika. *Új katedra*, 8. sz., 18-19.
- Tóth, L. (2000): *Pszichológia a tanításban*. Debrecen: Pedellus kiadó.

1. Számú melléklet

- *Tudjátok mit jelent az a kifejezés, hogy puskázni?*
- **Georgina:** A szomszédról lesni, kinézni a könyvből a választ.
- **Zsófi:** Kézre, papírra írni, és a dolgozatkor azt nézni.
- **Márti:** Lesek a szomszédról. Felírom a kezemre a jó választ.
- **Anna:** Lesni, ránézni a másik munkájára, ráírni a kezünkre a megoldást.
- **Edina:** Lesni a szomszédról vagy a könyvből.
- **Juci:** A könyvből másol, a kezére ír, les, papírlapra felírja az anyagot.
- **Zsolti:** Lesni, kézre ráírni, leírni egy papírra és kilesni.
- **Benedek:** A szomszédról lesni, vagy könyvből vagy papírból kilesni a megoldást.
- **Viktor:** Lesni a szomszédról, vagy a könyvből kilesni.
- **Kristóf:** Lesni, kézre felírni, kinézni a könyvből a megoldást.
- **Lehel:** Ha az egyik gyerek les a másiktól, vagy kinézi a könyvből.
- **Péter:** Például lesés, padra írás, kézre írás, a könyvből kinézés.

- *Láttatok már valakit puskázni?*
- **Georgina:** Igen, a könyvből nézte ki a választ.
- **Zsófi:** Igen, láttam már, hogy valaki leste a szomszédjáról.
- **Márti:** Persze, valaki leste valakiről, és mindkettőnek rossz lett.
- **Anna:** Nem.
- **Edina:** Igen, a matekórán a szomszédom, és 1-est kapott.
- **Juci:** Nem.
- **Zsolti:** Igen, volt már sokszor is, hogy másik les a másiktól és lebukott.
- **Benedek:** Igen, a könyvből lesni.
- **Viktor:** Nem.
- **Kristóf:** Nem.
- **Lehel:** Igen.
- **Péter:** Igen, egyszer a padtársam leste dolgozatnál.

- *Na és ti puskáztatok már?*
- **Georgina:** Igen, egy alkalommal volt már, hogy lestem.
- **Zsófi:** Nem.
- **Márti:** Igen, párszor.
- **Anna:** Igen, egyszer az angol szöveget leírtam a kezemre.
- **Edina:** Igen, természet órán.
- **Juci:** Igen, mert a padtársam megengedi.
- **Zsolti:** Igen, már többször is lestem, kilestem a könyvből.
- **Benedek:** Igen, egyszer, környezetismeret órán.
- **Viktor:** Igen, de csak egyszer.
- **Kristóf:** Igen, volt már olyan.

- **Lehel:** Nem.
- **Péter:** Igen, egyszer.

- *És buktatok már le puskázás közben?*
- **Georgina:** Igen, volt már hogy leszidott a tanítónéni.
- **Zsófi:** Nem.
- **Márti:** Nem buktam le.
- **Anna:** Nem.
- **Edina:** Nem buktam le.
- **Juci:** Nem buktam le.
- **Zsolti:** Igen, kaptam egyest és feketét is.
- **Benedek:** Nem buktam le.
- **Viktor:** Nem buktam le.
- **Kristóf:** Nem buktam le.
- **Lehel:** Nem.
- **Péter:** Nem.

- *Szerintetek miért puskáznak a tanulók?*
- **Georgina:** Hogy jó legyen a feladata.
- **Zsófi:** Sokkal jobb tv-zni, ezért nem tanulnak, de 5-öst akarnak kapni.
- **Márti:** Azért, hogy jó legyen a lesőnek.
- **Anna:** Azért, hogy pl. ne kapjanak 4-est, hanem 5-öst.
- **Edina:** Mert nem tanulnak, de jó jegyet akarnak kapni.
- **Juci:** Hogy nem tanulnak, és nem akarnak megbukni.
- **Zsolti:** Hogy jobbak legyenek a felméréseik.
- **Benedek:** Azért mert pár közösségben azért lesz menő az ember, mert puskázik.
- **Viktor:** Mert nem tudják a választ.
- **Kristóf:** Azért, hogy jó legyen a jegyük.
- **Lehel:** Azért, mert jobb jegyet akarna kapni.
- **Péter:** Azért, hogy jobb legyen a dolgozatuk.

- *Na és egy fontos kérdés, szerintetek a puskázás jó dolog vagy rossz dolog?*
- **Georgina:** Rossz.
- **Zsófi:** Szerintem is rossz dolog.
- **Márti:** Szerintem is úgyszintén rossz.
- **Anna:** Szerintem rossz.
- **Edina:** Szerintem is rossz.
- **Juci:** Én nem tudom eldönteni.
- **Zsolti:** Lehet hogy rossz.
- **Benedek:** Semleges.
- **Kristóf:** Semleges.
- **Viktor:** Semleges.
- **Lehel:** Semleges.

- **Péter:** Semleges.
- Hogy hívják az osztályfőnököket?
- **Többen:** Zsuzsa néni.

A Zsuzsa néni szerintetek mit gondolna a puszkázásról, ő jó dolognak tartaná vagy rossznak?

- **Georgina:** Rossznak.
- **Zsófi:** Hát rossz, mert nem a saját eszköket használják.
- **Márti:** Nagyon rossz.
- **Anna:** Szerintem nem tartaná jó dolognak.
- **Edina:** Rossz.
- **Juci:** Szerintem nem tudom mit csinálna velünk, de valami nagyon rosszat...
- De rossz dolognak tartaná?
- **Juci:** Igen.
Fél percig a felvétel hibás, de mindenki egyetértett abban, hogy rossz dolognak tartaná.

- *A következő kérdésem az, hogy a szüleid jó dolognak vagy rossz dolognak tartanák-e ha megtudnák, hogy puszkáztál?*

- **Georgina:** Rossznak.
- **Zsófi:** Szerintem is rossznak.
- **Márti:** Szerintem is rossznak.
- **Anna:** Szerintem nagyon rossznak.
- **Edina:** Szerintem is rossznak.
- **Juci:** Szerintem nagyon komolyan vennék és valami nagyon durva büntetést kapnék.
- **Zsolti:** Szerintem elvennék a számítógépet, nem tudom mennyi időre.
- **Benedek:** Szerintem kevés esetben nem olyan rossznak, több esetben rossznak.
- Aha, attól függ.
- **Viktor:** Elvennék a telefonom.
- **Kristóf:** Szerintem nagyon rossz dolognak vennék.
- **Lehel:** Rossz dolog.
- **Péter:** Rossz dolog.

- *Hú, ez elég egyöntetű volt. És ha már a szüleiteknél tartunk. Szerintetek a ti szüleitek puszkáltak? Igen vagy nem?*

- **Georgina:** Szerintem apukám kicsit, de anyukám nem biztos.
- **Zsófi:** Hát, lehet, igen.
- **Márti:** Szerintem nem puszkáltak.
- **Anna:** Apukám biztos, de anyát nem tudom.
- **Edina:** Szerintem egyik se.
- **Juci:** Nekem apukám BIZTOS, ő mondta is, anyukámról nem tudok.
- **Zsolti:** Apukám szerintem 100%, anyukám az szerintem nem.
- **Benedek:** Nekem az anyukám szerintem igen, az apukám meg nem.

- **Viktor:** Nem tudom.
- **Kristóf:** Én sem tudom.
- **Lehel:** Nem tudom.
- **Péter:** Hát lehet, hogy az anyukám kicsit, de az apukám nem.

- *Egy nagyon fontos kérdés; Ugye a csalásról ha beszélünk, mondjuk játékban, pl. fociban, les meg stb., ugye ott komolyan veszik a csalást... vagy akár egy számítógépes játékban, vagy itt-ott, hogyha csálnak, azt általában milyen dolognak veszik, jó dolognak vagy rossz dolognak?*
- **Többen:** rossz dolognak.

- *Szerintetek a puskázás az csalásnak számít-e?*
- **Georgina:** Igen.
- **Zsófi:** Igen.
- **Márti:** Szerintem is igen.
- **Anna:** Igen.
- **Edina:** Igen.
- **Juci:** Biztos.
- **Zsolti:** Nem annyira.
- **Benedek:** Semleges.
- **Viktor:** Nem tudom.
- **Kristóf:** Nem tudom.
- **Lehel:** Nem tudom.
- **Péter:** Szerintem csalásnak számít, de mondjuk ha egy fociban csalsz az nem olyan csalás mintha puskázol.
- *Melyik a rosszabb?*
- **Péter:** Hát... a puskázás.

- *Ha nektek lenne gyereketek és kiderülne, hogy puskázott, ti mit csinálnátok? Haragudnátok vagy nem? Megbüntetnétek, vagy nem büntetnétek meg?*
- **Georgina:** Haragudnék rá.
- **Zsófi:** Hát én megbüntetném.
- **Márti:** Leordítanám a fejét.
- **Anna:** Elvenném a telefonját, vagy bármilyen dologát.
- *Tehát büntetést kapna.*
- **Anna:** Igen.
- **Edina:** Szobafogságot adnék.
- **Juci:** Én is szobafogságot adnék, és nagyon komolyan megbüntetném.
- **Zsolti:** Én nagyon megbüntetném.
- **Benedek:** Én szerintem nem annyira büntetném meg vagy nem csinálnék vele nagyon sok mindent.
- **Viktor:** Én megbüntetném, de nem olyan szinten.
- **Kristóf:** Megbüntetném.
- **Lehel:** Megbüntetném.

- **Péter:** Megbüntetném.
- Köszönöm szépen gyerekek! ☺

2. számú melléklet

- *Ki tudja, mi az, hogy puskázni? Mondd el, hogy szerinted mi az, hogy puskázás:*
- **Emese:** Hát az, hogy felmérőnél pl. szoktak a gyerekek lesni egymásról és azt hívják puskázásnak.
- Aha. Oké, nagyon jó.
- **István:** Például hogyha ilyen felmérő van, akkor valahova fölírják, vagy egy lapra, vagy ott a pad alatt kilesik a könyvből.
- Igen?
- **Marci:** Vagy azt, hogy a táblára, vagy nem a táblára, hanem a falra van rakva valami, ami ehhez kapcsolódik, és akkor nem vette le a tanító néni, mert azt gondolta, hogy azok a gyerekek nem fogják nézni, és akkor mégis lenézik, és úgy tudni fogják, hogy...
- És ha úgy kérdezem, hogy szerintetek... mit gondoltok a puskázásról? Tehát hogy... ki szokott puskázni szerintetek?
- **Attila:** Aki nem tanul, és nem készül fel például a felmérőre vagy a dolgozatra.
- Értem. Valaki mást gondol esetleg? Mindenki ezt gondolja? Jó.
Akkor mindenki tudja, hogy mi az, hogy puskázni? Nincs olyan, aki nem hallotta még ezt a szót, hogy puskázni? Nincs, jól van.

Na, egy olyan kérdésem lenne, hogy láttatok már valaha valakit puskázni? Tegye fel a kezét aki igen!

- Magunkat lehet mondani?
- Magatokat még ne.
- **Márk:** Én már láttam. Nem tudom, hogy hány gyereket.
- Meséld el, hogy mire emlékszel, mit láttál?
- **Márk:** Hát hogy megkérdezte az egyik, hogy melyiket nem tudja, és akkor elmondta a másik és mondta, akitől kérdezte, hogy mit kell beírni oda.
- Tehát valaki mást megkérdezett, ugye?
- **Csaba:** Én az osztálytársaim közül azt hiszem, kettőre emlékszek, hogy a pad alatt könyvből puskáztak.
- Tehát kilesték.
- **Csaba:** Igen, és kaptak egy egyest.
- Húha. Tehát le is buktak.
- **Marci:** Én azt láttam, hogy amikor egy felmérőt írtunk még nagyon régen, akkor a gyerek a matek füzetéből nézte, hogy hogy kell kiszámolni, mert elfelejtette, hogy hogy kell csinálni a becslést, és azt leste.
- Értem.
- **Emese:** Rólam is már lestek, nem mondok neveket, de ott voltak előttem, és akkor...
- Tehát rólad lestek.
- **Emese:** Igen.

- Akik ott ültek a te közeledben, azok?
- **Emese:** Igen, és... én nem lestem sose, mert tudom azt, hogy ha lesek, jó lesz a felmérőm, de hát ha kikérdez legközelebb a tanító néni, akkor meg nem fogom tudni. Meg az is lehet, hogy nem jó, amit írok.
- Na, ez egy nagyon jó dolog, amit most mondtál, majd erre visszatérünk.

Akkor most jön a fogós kérdés: ki az, aki már puskázott közületek, legalább egyszer? Semmi probléma nincs. Én is puskáztam, amikor diák voltam. Szerintem nincs olyan ember, aki ne próbálta volna legalább egyszer.

- **István:** Környezet felmérő alatt, mert még régebben elfelejtettem a fa részeit és megnéztem a könyvből. Aztán megint... a másodiknál Luca miatt buktam le, az is környezet volt, nem tanultam meg valami környezetből. És a harmadik az azt hiszem környezet volt, az is.
- És hogy puskáztál? Füzetből, könyvből kinézted? Vagy volt nálad valami cetli, amire föl volt írva?
- **István:** Könyvből, így a pad elővettem és néztem.
- Értem, köszönöm. Na, ki puskázott még?
- **Márk:** Hát én úgy puskáztam, hogy elfelejtettem a köri dogát és megkérdeztem a mellettem ülőtől.
- Tehát a padtársadtól, vagy aki ott ült melletted, értem.
- **Marci:** Én a matek dolgozatban. Volt a falra fölrakva egy ilyen... amire rá voltak rakva számok és meg volt adva, hogy melyik hol van, és azt néztem, mert nem tudtam annyira, hogy melyiket hova kell, és akkor úgy néztem, hogy melyik szám melyik.
- Értem.
- **Virág:** Én úgy puskáztam, hogy kinéztem a könyvből és tollal fölírtam a kezemre.
- Cseles, cseles.
- **Luca:** Én úgy puskáztam, hogy néztem, aki mellettem volt, mert nem készültem a dolgozatra, meg úgy is, hogy a falon a mondatfajtákat.
- **Csenge:** Én egyszer úgy puskáztam nyelvtan dolgozatnál, hogy megnéztem a falon lévő táblákat, rajta voltak a szabályok.
- Ez egy érdekes dolog egyébként, szerintetek a tanító néni azt nem tudta, hogy a falon ott van a puska?
- **Többen:** De tudta. Szokta mondani, hogy már meg kellett volna tanulni.
- Értem. Ez egyébként egy érdekes dolog, erre még talán visszatérünk.
- **Erika:** Én úgy puskáztam környezet órán, hogy néztem a könyvből és leírtam.
- **Attila:** Én úgy puskáztam, hogy lusta voltam tanulni, mert fáradt voltam, és akkor így az egész karomat teleírtam. És akkor mindig felhúztam és lehúztam gyorsan.
- És nem buktál le?
- **Attila:** Nem. csak egy kicsit fájt, amikor sikálni kellett.
- **Levente:** Én úgy puskáztam, hogy környezet dogára készültünk, viszont én lusta voltam tanulni, helyette TV-ztem és számítógépeztem, és mikor eljött a nap, akkor így néhányszor gyorsan elővettem a könyvem, belenéztem – jó ez meg ez, becsuktam, gyorsan elrakom és megírom.
- Hát jó, akkor már a legtöbben legalább egyszer kipróbálták.

- **Csilla:** Én matekórán puskáztam az egyik mellettem ülő osztálytársamról, de csak azért, mert nem tudtam a feladatokat – mert nehéz és...
- És lested róla, vagy hogy csináltad?
- **Csilla:** Igen, de rossz is lett.
- Nos, gyerekek, ugye nem biztos, hogy ha puskázunk, akkor jól puskázunk, igaz?
- **Csaba:** Puskáztam már nyelvtan órán a faliújságról vagy mi az, meg matekórán is kérdeztem másoktól, meg válaszoltam is azoknak, akik kérdeztek.
- De utána nem árultad be őket, hogy ők tőled kérdeztek.
- **Csaba:** Nem.
- **Emese:** Én még nem puskáztam, de amikor még úgy ültem, hogy a Csenge, Luca, Csilla, Attila, én, akkor hát így a lányokkal kicsit összesugdolóztunk, hogy ez mi és az mi, de amúgy nem puskáztam.

- *Az a következő kérdésem, hogy mit gondoltok, hogy miért puskáznak azok, akik puskáznak?*
- **István:** Mert vagy nem szeretik azt a tantárgyat és nem tanulnak rá, vagy szerintem nem szeretik azt a tantárgyat nagyon.
- És ezért?
- **István:** Ezért is, nem tanulnak rá.
- **Márk:** Én szerintem azért puskáznak, mert lusták voltak megtanulni és nem tudják.
- **Csaba:** Szerintem ugyanaz, mint a Istváné, hogy nem érdekli az az óra, és nem tanulnak rá.
- **Marci:** Szerintem azért, mert ő szeretné megtanulni, csak nem ő a legokosabb gyerek az osztályból, vagy nem feltétlen az osztályból; nem olyan jó a memóriája és nem tud megjegyezni például egy verset, mert az a mi osztálytársunkkal is előfordult már.
- **Luca:** Hát szerintem azért puskáznak, mert inkább játszanak szabadidejükben, meg minden jó foglalkozás, minthogy tanuljanak.
- És ugye hogyha nem tanulnak, akkor nem fogják tudni.
- **Emese:** Szerintem azért, mint a Dávid, hogy éjfélig fönn van, és hát gépezik, vagy az, hogy lehet, hogy nem érti, és a szülei sem segítenek neki megcsinálni.
- És emiatt nem tudja megtanulni, ugye?
- **Emese:** Igen.
- **Attila:** Azért, mert nem szeret tanulni és inkább például játszik a testvéreivel, focizik kint az udvaron, meg számítógépezik, meg nem szeretne tanulni. (Ez én volnék.)
- Aha! Értem, jó, köszönöm szépen. ☺
- **Levi:** Szerintem azért, mert nem nagyon szereti a tantárgyat, meg azt látja fontosabbnak, hogy inkább ledől az ágyba, nézi a TV-t, és inkább megfélemedezik róla, vagy más gyerekeknek odaadja a házi feladatát és mondja, hogy csinálja meg, megcsinálja, de valójában nem tudja holnapra a dogára a feladatot.
- **Emese:** De lehet, hogy a szülei törődnek vele, csak otthon kikérdezik, hogy „Nincs semmi tanulnivaló, nem írtok semmiből dogát?” – és az egészet elsunyizza, hogy „Nincs”, és megy a TV.
- Jó. Amit elmondtatok, az alapján a legtöbben lusták tanulni, vagy az, hogy inkább játszanak és ezért nem tanulnak. Tehát szerintetek ez a jellemző? Ezzel egyetértetek?

- **Többen:** Aha. Inkább.
- **Csaba:** Ma már az összes fiatalabb gyerek, ők igazából már nem tanulnak annyit.
- **Virág:** Szerintem azért, mert a tanár nem szokta mondani, hogy most dolgozatot írunk, de mondja, hogy meg kell tanulni, csak nem szokta mondani, hogy most dolgozatot írunk meg most hogy nincs dolgozat meg ilyenek. Másnap szokta mondani, amikor már megírjuk a felmérőt.
- **Értem.** És szerintetek arra, hogy ha valaki puskázik, arra fel kell készülni? Tehát hogy mondják, hogy dolgozat lesz... Vegyük az Attila esetét ugye, hogy fölírta a karjára. Hát otthon arra előre föl kell készülni, nem? Hát nem akkor írta föl.
- **Domi:** Amikor a Attila fölírta a kezére, akkor véletlen megmosta és így elkopott, és alig lehetett már látni.
- Tehát akkor van olyan, hogy a puskára is ugyanúgy készülni kell otthon, nem? Tehát meg kell csinálni a puskát. Mondjuk ha a cetlire, vagy a kezekre ráírjátok, azt előtte meg kell csinálni.
- **Emese:** Vagy ha nem mondják, hogy dolgozatot írunk, akkor az csak jön. Vagyis hát csak „jaj, nem tudom”. És akkor beírja.
- És akkor ugye hirtelen fölhalálja magát és megpróbálja menteni a menthetőt.

Na és gyerekek! Egy fontos kérdés: mit gondoltok, hogy a puskázás önmagában egy rossz dolog?

- **István:** Szerintem nem is annyira rossz, meg nem is annyira jó.
 - Tehát olyan semleges.
 - **Márk:** Én szerintem is olyan semleges.
 - **Csaba:** Szerintem is semleges.
 - **Marci:** Szerintem is semleges.
 - **Virág:** Szerintem is semleges.
 - **Luca:** Szerintem is semleges.
 - **Emese:** Szerintem nem. Csak akkor rossz, ha... vagyis nem, akkor se rossz, hogy ha a tanító néni nem mondja, hogy dolgozatot írunk, mert már biztos abból írunk felmérőt, amit már tanultunk és már meg kellett volna tanulni előtte. És rossz.
 - **Csenge:** Szerintem semleges.
 - **Csilla:** Igen is meg nem is.
 - **Erika:** Szerintem is semleges.
 - **Attila:** Sem-le-ges.
 - **Levi:** Szerintem semleges.
- Semleges. Tehát ugye se nem jó, se nem rossz. És ti elítélnétek azt, aki puskázik?*
- **Többen:** Nem!
 - Júj, te most olyan rossz dolgot csináltál, szégyelld magad! Elítélnénk, vagy nem ítélnénk el?
 - **Erika:** Én nem szólnék bele a dolgába.
 - **Csenge:** Én nem ítélném el, mert mi is szoktunk puskázni.
 - Tegye föl a kezét, aki nem ítélné el!
- Elítélnétek, aki puskázik? Hogy ő hú de rossz, meg de rosszat csinált? Tedd föl a kezed, hogy ha nem!*

--> Aha! Tehát mindenki föltette a kezét!

És milyen érzés, hogy ha sikerül a puskázás, ha nem buktok le?

Ez jó érzés? Tegye a föl a kezét, aki szerint jó érzés!

1-2-3-4-5..

Hát öt, aki azt mondja, hogy ez egy jó érzés.

- **Csenge:** Szerintem nem jó, mert utána lelkiismeret-furdalásunk van, hogy csaltunk, hogy puskáztunk.
- Na erre majd még visszatérünk, jó?
- **Emese:** Olyankor az embernek lelkiismeret-furdalása van, hogy hát jó lett, de most az nem olyan jó, mert lesett.
- Értem. És szerintetek milyen, hogyha valaki lebukik? Az milyen érzés?
- **István:** Hát rossz érzés nagyon. Mert nem sikerül, amit tervezett, meg az is lehet, hogy még a felmérő is egyes lesz.
- **Csaba:** Hát... rossz.
- Rossz érzés, hogyha valaki lebukik. Mit érez, aki lebukik?
- **Csaba:** Hát, hogy ki fog kapni a szüleitől. Vagy büntetést, vagy valamit.
- És a tanító néni mit szól hozzá?
- **Csaba:** Hát... elintézi egy egyessel.
- **Marci:** Maximum csak akkor jó, hogyha nem kap semmi jegyet és otthon se szidnak le, mert a tanító néni vagy nem mondja el, vagy elmondod te és nem szidnak le érte.
- **Luca:** Én szerintem azért is jó, mert akkor nem lesz lelkiismeret-furdalásunk, mert hogy ha nem buksz le. De hogyha lebuksz, akkor nem lesz lelkiismeret-furdalásod.
- Tehát ha lebuksz, akkor úgy érzed, hogy kaptál valami büntetést, és emiatt nem érzed úgy, hogy rosszat csináltál. Ez érdekes, amit mondtál, köszönöm szépen.
- **Emese:** Szerintem csak azért rossz, mert nem tudta a feladatot. Hát amúgy én, ha ez történne velem, akkor nagyon nem vennék tudomást a tanárról, csak azt, hogy nem tanultam meg.
- **Attila:** Én szerintem az nagyon rossz érzés, mert akkor tudja, hogy nagy bajban van. Mert lehet, hogy a dolgozatra is kap egyest, meg a viselkedése miatt a magatartására is kap egy egyest, vagy a szorgalmára, mert nem tanult.

- *Szerintetek a Emese néni mit gondol a puskázásról? Most szerintetek ha megkérdeznénk őt, akkor valószínűleg mit mondana?*
- **István:** Szerintem azt mondaná, hogy meg kéne tanulni, nem pedig elpuskázni az egészet.
- Tehát akkor mondjuk úgy, hogy ő mit mondana rá, hogy jó dolog, semleges dolog vagy rossz dolog – szerintetek?
- **Márk:** Szerintem azt mondaná, hogy rossz dolog.
- **Csaba:** Hát, rossz dolog.
- **Marci:** Szerintem azt mondaná, hogy rossz dolog. Kivéve akkor, mert nálunk is szokott lenni, hogy nem mindig mondják azt, amikor valaki puskázik, akkor lehet, hogy azt mondják, meg amikor valaki nem, akkor nem mondják azt, hogy kit hogy szeret a tanító néni, mert ez nálunk így szokott lenni.
- **Virág:** Szerintem rossz dolog.
- Szerinted elítélné.

- **Luca:** Hát szerintem is elítélni, mert nem szép dolog puskázni.
- De szokta is mondani néha, hogy ne puskázzatok, nem?
- **Emese:** Hát attól függ, hogy hanyadik osztályról van szó, mert például másodikba még csak azt mondta, hogy beír egy bazinagy feketét a füzetbe, hogy kilóg, harmadikba utána már kicsit bekeményített, hogy...
- És most már egyes jár érte, nem?
- **Emese:** Hát mostmár igen, harmadikba még az volt, hogy egy jeggyel rosszabb.
- Húha. De mostmár nem, ugye?
- **Emese:** Be van keményítve. :D
- **Csenge:** Szerintem elítélné.
- **Csilla:** Szerintem rossz dolog.
- **Erika:** Szerintem is rossz dolog.
- **Attila:** Hát szerintem azt mondaná, mint sokszor szokta mondani, hogy beír egy akkora egyest, hogy nem bírjuk hazavinni.
- **Levi:** Nálunk az első osztályban azt mondta, hogy ha lestek, akkor kaptok egy feketét; mikor második volt, akkor azt mondta, hogy kaptok egy óriási feketét, amit alig bírtok hazavinni; harmadikban azt mondta, hogy kapunk egy... például azt is, mire megírjuk a felmérőt, és például ötösre megírtuk, és akkor négyes lesz. De negyedikben meg azt szokta mondani, hogy kaptok egy akkora bazinagy egyest vagy fekete pontot, vagy kettest, hogy alig bírjátok hazavinni.
- Tehát szerinted elítéli?
- **Levi:** Szerintem igen.
- Tehát Emese néni szerinted rossz dolognak tartja.
- **Levi:** Igen, mint király a betörőt.

- *Jó, akkor most egy olyan kérdést szeretnék föltenni, hogy szerintetek ha a szüleitek tudnák, hogy ti puskáztatok, mondjuk tegyük fel, akkor mit szólnának ehhez? Leszidnának, vagy nem? Csak úgy gyorsan – szerintetek leszidnának, vagy kapnátok büntetést?*
- **István:** Egy hétig nincsen TV!
- **Márk:** Szerintem leszidnának nagyon.
- **Csaba:** Hát, leszidnak, kettő nap büntetést kapok, nem számítógépezhetek, és ennyi.
- **Marci:** Azért nem annyira szidnak le talán, hogy... vagyis hát leszidnak azért is, de azért még jobban leszidnak, hogyha valami rossz jegyet is kapunk szerintem.
- **Virág:** Szerintem leszidnak, hogy miért puskáztál, miért nem tanultál az helyett, hogy játszol, meg ilyenek.
- **Luca:** Hát leszidnak is, meg egyben azt mondják, hogy nem baj, mert ők is csinálták... lehet, hogy ők is csinálták.
- **Emese:** Leszidnak és mondják, hogy mostantól kemény tanulások lesznek a hétvégén.
- **Csenge:** Szerintem leszidnának és büntetést is adnának.
- **Csilla:** Hát nálam úgy szokott lenni, hogy amikor például puskázok, akkor csak matekozhatok. Semmi játék, ki se mehetek a kutyához...
- De ez büntetés tulajdonképpen, nem?
- **Csilla:** Nekem giganagy büntetés van!
- **Erika:** Büntetést kapok, hogy nem nézhetem két napig a TV-t.

- **Attila:** Hát, amilyen csontozott nem lennék(???), büntiben lennék az ágyban.
- **Levi:** Szerintem ha ilyen üzenettel mennék haza, akkor ezt mondanák: „hogya az a te ...” - és mondják, hogy mi a büntetésem.
- Tehát kapnál te is büntetést.
- **Levi:** Nem csak büntetést, két bűdös pofon!
- *Na és egy fontos kérdés, gyerekek! Az előbb már azt hiszem, Csenge fölvetette, hogy ti mit gondoltok, tudjátok-e mi az, hogy csalni mondjuk egy játékban, ugye?*
- **Többen:** Igen.
- Mondjuk lehet ez videojáték, vagy tornaórán valami játék...

Tehát csalni sok mindenben lehet. Az a kérdésem, hogy szerintetek a puskázás az csalás? Igen vagy nem?

Vagy esetleg nem tudod eldönteni.

- **Csaba:** Hát, az igen, csalás.
 - **István:** Sem-le-ges.
 - Tehát nem tudod eldönteni.
 - **Márk:** Szerintem is semleges.
 - **Marci:** Szerintem azért nem jó dolog, vagy azért csalás, mert azt meg kellett volna tanulnia, mert szokott nálunk is olyan lenni, hogy több mint egy hónapot adnak rá, hogy megtanuljuk, és aztán írunk felmérőt belőle.
 - **István:** Szerintem is.
 - **Virág:** Szerintem semleges.
 - **Luca:** Hát szerintem meg vagy igen, vagy nem – semleges.
 - **Emese:** Hát szerintem rossz, mert akkor a más tudását használja fel az ő...
 - Vagy legalábbis nem a sajátodat...
 - **Emese:** Igen.
 - Tehát szerinted csalás, tulajdonképpen. Mint amikor egy játékban mondjuk úgy csinálunk, mintha hatost dobtunk volna, és közben nem is dobtunk hatost, ugye?
 - **Csenge:** Szerintem is csalás.
 - **Csilla:** Szerintem semleges.
 - **Erika:** Semlegesen is-is.
 - **Attila:** Szerintem kicsit semleges. Nem csalás.
 - **Levi:** Szerintem nem csalás, sőt! Elképesztő.
 - *És szerinted is Attila még okos, aki puskázik, tehát ő valami olyan dolgot csinált, ami jó. Mármint úgy értve, hogy okos dolgot csinált, mert azért ahhoz kell valamennyi ész is, ugye?*
 - **Levi:** Meg nehéz azt megcsinálni, hogy lebukás nélkül, hogy a szüleid ne vegyék észre, meg hogy az osztálytársai se gyanakodjanak, meg ilyesmi.
- *Gyerekek, szerintetek aki úgy puskázik, hogy egy ötös dolgozatot sikerül megírni a puská segítségével és nem bukik le, arra a többiek felnézhetnek, hogy hú, de ügyes volt vagy de okos volt, de jól csinálta... fű, bár én is ilyen jól meg tudtam volna csinálni. Szerintetek ez így egy jó akkor? Úgy értem, hogy arra fölnéznének, aki jól tud puskázni,*

és ötösöket tud vele hazahozni? Arról ti példát vennétek, hogy hú de jól csináltad, de ügyes vagy, én is szeretnék így...?

- **István:** Hogyha nem tudom, hogy puskázott, akkor azt mondanám, hogy „hogy sikerül neki egy ilyenre írni”, de hogyha tudom, hogy puskázott, akkor azt mondanám neki, hogy nem is okos.
- *De most tudjuk, hogy puskázott. Mit gondolnátok? Fölnéznénk rá, hogy, hú de jól csináltad...?*
- **Márk:** Én nem néznék rá föl, mert tudom, hogy puskázott.
- **Csaba:** Én sem néznék fel, meg inkább mondanám a tanárnak.
- **Marci:** Én nem néznék föl rá, de ha csak nekem mondaná el, mert ő a legjobb barátom, akkor én nem mondanám el senki másnak, hogy puskázott.
- **Virág:** Én nem néznék föl rá, mert ha puskázunk, akkor szólhat is a tanárnak, akinek elmondta, hogy ő puskázott, és akkor most mi lesz? Hogy most eggyel rosszabb jegyet kap, vagy megdicsérik, vagy valami ilyesmi.
- **Luca:** Én se néznék fel rá, mert csak mázlija volt, hogy ötöst kapott.
- **Emese:** Hát én se... vagyis hát lehet, hogy fölnéznék, de csak ha tudnám, hogy nem ilyen buta tanuló, hanem jó, meg hát úgyis látszik a modoráról, meg az illeméről, hogy milyen, és hát következtetni lehet.
- És hogyha ismernéd, és tudnád, hogy egyébként egy jó tanuló, meg egy jó természetű, egy okos ember, ugye? Vagy okos gyerek.
- **Emese:** Akkor igen.
- **Csenge:** Én nem nézték föl rá, de ha mondjuk a barátom volt, ami előtt puskázott volna, akkor még a barátja lennék.
- **Csilla:** Hát én nem nézték fel rá.
- **Erika:** Nem néznék fel rá.
- **Attila:** Hát, nem néznék fel rá, de csak akkor, ha tudnám, hogy ilyen... kicsit dinka.
- **Levi:** Amúgy ha az egyik barátom dinka lenne, mint a Attila mondta, akkor... hát, nem lennék olyan dühös rá, de ha például egy matek dolgozatot ötösre csinált, és a környezete is ilyen lett egy kis puskázással, akkor viszont nem lennék rá olyan büszke.
- *Jó. Most az tegye föl a kezét, aki hogyha puskázást látna, ezt elárulná a tanító néaninek! Föl a kezekkel!*
- *Most nem a barátokat vesszük, hanem csak ha valakit az osztályból látnátok... Csak megszámoljuk.*
- *1-2... Két ember?*
- **Többen:** Nem...
- Nem? Nem árulnád be, ha látnál valakit puskázni? Senki nem árulná be, akit látna?
- **Többen:** ?
- Szerintetek árulkodni rossz dolog?
- **Többen:** Igen! Nem, vagy... de rossz dolog! Egy kicsit...
- **Márk:** Attila mindig szokott...
- *Tegye föl a kezét, aki szerint árulkodni rossz dolog!*
- *1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11, jó.*
- *Ha nektek egyszer majd lesz gyereketek, és lebukna a puskázáskor vagy megtudnátok, hogy puskázna, ti megbüntetnétek? Igen, vagy nem?*

- **István:** Hát, nem büntetném meg – annyit mondanék neki, hogy „nem lehetsz rá büszke” – de annyi.
- **Márk:** Én nem.
- **Csaba:** Hát én ha elsőnek csinálná, akkor még mondanám neki, hogy ez nem szép dolog, és többet ne csináljon ilyet.
- **Marci:** És hogyha még csak először csinálná, akkor még csak annyit mondanék neki, hogy nem szabad ilyet csinálni, és hogy ha még egyszer ilyet csinál, akkor valami büntetést fog kapni.
- **Virág:** Én nem szidnám le, mert mi is csinálhattuk.
- **Luca:** Én se szidnám le, mert más is csinálja.
- **Emese:** Hát, ha az én gyerekem ilyet csinálna, én azon nyomban elájulnék. Az én gyerekem úgy lenne megnevelve, ahogy én vagyok. Nem vagyok puskázós típus, és hát...
- **Csenge:** Nekem ha lenne gyerekem, és ha egyszer puskázna, akkor mondanám neki, hogy máskor ne puskázz, de ha rendszeressé válik, akkor büntetés lenne.
- **Csilla:** Hát, hogyha nekem lenne gyerekem, akkor nem szidnám le, csak mondom neki, hogy ilyet többször ne csináljon.
- **Erika:** Hogyha nekem lenne egy gyerekem, és puskázna az iskolában, én nem szidnám le, mert mi is csináltuk.
- **Attila:** Hát én nem, mert mondanám neki, hogy mi is puskáztunk, és tudjuk, hogy ilyenkor milyen nehéz helyzetben van, és akkor...
- Tehát te megértő lennél, ugye?
- **Levi:** Hát ha nekem egy fiam lenne, akkor azt mondanám, hogy egy hónapig nem lesz TV, semmi, de amúgy max. két óráig azt mondom, hogy nem lesz TV, se számítógép, és utána folytathatja. De ha lány lesz, akkor pedig jól el fogom verni.
- Köszönöm szépen, gyerekek! ☺

3. számú melléklet

- *Az első kérdésem tudod-e mi az, hogy puskázni? Igen vagy nem? Ha igen, akkor szerinted mi az, hogy puskázni?*
- **Imola:** Nem.
- **Betti:** Hát az, hogyha dolgozatot írunk, akkor csalunk.
- **Jenő:** Hát lesni a másiktól.
- *Az is. És még más is számíthat puskázásnak? Mondjuk az, hogy kinyitod a könyvet dolgozatírás alatt, az puskázásnak számít?*
- **Jenő:** Igen.
- *És ha a karodra felírsz valamit?*
- **Jenő:** Az is.
- **Irén:** Az a puskázás, hogyha mondjuk, én ezt már tapasztaltam, nem mondom el kitől, hogy írtam a dolgozatot, és úgy lenézte az egészet, ugyanolyan lett a jegyünk, a tanító néni meg azt hitte, hogy ő már okosodik.
- **Szilvi:** Én is azt gondolom mint a Jenő.
- *Hogy?*
- *Hát hogy puskázzuk, hogy a könyvet kinyissuk, a karunkra ráírjuk.*
- *Tehát ilyesmi.*
- **Szilvi:** Igen.

* a felvétel néhány mp-ig hibás*

- **Imi:** A puskázás az, hogy a tankönyvből lesünk.
- **Enikő:** Szerintem az a puskázás, amikor pl. otthon felírjuk egy cetlire, rárakunk egy ragasztószalagot és utána pedig felrakjuk a padnak a lábára és onnan nézzük le.
- *Ez nagyon specifikus volt, köszönöm szépen! ☺*
- **Béla:** A puskázás az szerintem, hogy valamit eltakarunk a társunktól és amivel eltakartuk arra ráírjuk és onnan lelessük. Mondjuk tolltartóval eltakarjuk és arra meg ráírjuk.
- **Nóri:** Szerintem az a puskázás, hogy ugye van egy okosabb mellettünk, és mondjuk van egy egyes tanuló, és akár neki is ötös lehet a dolgozatja.
- *Mert?*
- **Nóri:** Mert lesett az 5-ös tanulóról.
- *Láttatok már valakit puskázni? Nem kell név szerint megnevezni, csak hogy valakit láttatok-e már? És ha igen akkor meséljétek el, hogy mit láttatok!*
- **Imola:** Én eddig nem láttam senkit puskázni.
- **Betti:** Egyszer a Gergőt láttam.
- *Nem kérünk konkrét nevet, csak hogy valakit láttál! ☺*
- **Betti:** Igen.

- És mit láttál?
- **Betti:** Azt, hogy puskázott.
- De hogy?
- **Betti:** Hát hogy átnézett.
- Lesett?
- Igen.
- **Jenő:** Én egyáltalán nem láttam senkit puskázni.
- Te nem másokra figyelsz mikor dolgozatírás van, ugye? ☺
- **Iré:** Láttam már a padtársamat, folyton rólam puskázik. És ennyi.
- **Szilvi:** Én egyszer láttam valakit.
- És, hogy puskázott, akit láttál?
- **Szilvi:** Volt kettő könyv és valaki átnézett a másokra.
- Tehát lesett?
- **Szilvi:** Igen.
- **Krisztián:** Nem láttam senkit lesni. Sajnos.
- És, hogy a karjára felírt valamit?
- **Krisztián:** Az túl feltűnő.
- **Imi:** Amikor így takarta el az egyik gyerek, a másik meg így föléhajult.
- **Marci:** Pont az egyik társam amikor ének dolgozatot írtunk és akkor kinyitotta az énekkönyvét és onnan lepuskázta a kottákat. És ezért kapott 5-öst én meg 2-est.
- Húha. Na erre majd visszatérünk.
- **Laci:** Én láttam már mást puskázni. Őő, egy lapra felírta, és a tolltartójába beleragasztotta. És a tolltartóját felállította és abból lesett.
- Ez egy okosabb módszer.
- **Enikő:** Én filmekben láttam, hogy puskáztak a gyerekek.
- Élőben még nem?
- **Enikő:** Nem. Élőben még nem.
- **Béla:** Én már láttam puskázni, az órarendben nem az órákat írta, hanem a dolgozatnál a kérdéseket. És akkor amikor megkérdezte a tanár, hogy mit néz ennyire, azt mondta, hogy az órarendet nézi, hogy mi következik utána.
- Ahan, cseles!
- **Nóri:** Volt egy olyan lány az osztályban aki meg is mondta nekünk, hogy egy lapra felírta a környezet dolgozatot, és azért mivel a tanár figyelt rá ugye nem bírta elővenni, és a dolgozata nem lett olyan jó.

- *Haha, itt a legjobb kérdés! ☺*
Te puskáztál-e már?
- **Imola:** Egyszer...
- Azt elmeséled nekünk, hogy hogy puskáztál?
- **Imola:** Hát a könyvből így a padon írtam, és akkor így kinyitottam a matek könyvet.
- **Betti:** Én már sokszor puskáztam.
- És milyen módszert használsz általában? ☺
- **Betti:** Lesek a padtársamról!

- Cetlizni nem szoktál?
- **Betti:** Hát egyszer a kezemre írtam.
- **Jenő:** Én még nem puskáztam.
- **Iré:** Én még nem puskáztam, de viszont már puskatollat készítettem a barátnőmnek, úgy, hogy beleírtam a puska után beleraktam azt a cetlit a tollba aztán mondtam neki, hogyha órán nem tudja, akkor szerelje szét a tollát mintha nem fogna és akkor megszerelné.
- Ő kérte, hogy csinálj neki ilyen tollat vagy te kínáltad fel, hogy; figyelj én tudok neked ilyet csinálni ha kell?
- **Iré:** Ő kérte, és akkor ki tudta venni órán a puska.
- **Szilvi:** Én még nem puskáztam de azért egyszer kipróbálnám.
- Bármikor ott a lehetőség, ezerféle módszer... ☺
- **Krisztián:** Én csak próbáltam de nem sikerült.
- De hogy próbáltad? Lestél vagy felírtad magadra? Cetlivel?
- **Krisztián:** Csak próbáltam.
- Csak próbáltad, nem sikerült. Jó.
- **Imi:** Én még egyszer se.
- **Többen:** Aaaaaaa.
- Tehát te még egyszer sem...
- **Marci:** Egyszer a padtársamról lestem mikor ének dolgozatot írtunk.
- **Laci:** Én már puskáztam, mikor tollal kellett írni a dolgozatot akkor olyan toll volt, amit ki lehetett nyitni, és arra írtam rá.
- **Enikő:** Én még sajnos nem puskáztam, de szeretnék!
- **Béla:** Én már puskáztam kétszer, egyszer úgy, hogy ráragasztottam a ceruzára a papírt, és akkor úgy forgattam és akkor úgy olvastam. Meg egyszer úgy, hogy az övemre ráragasztottam és amikor megkérdezte a tanár, hogy mit akarok csinálni, mondtam, hogy az övem nagyon szoros és onnan olvastam.
- **Nóri:** Egyszer puskáztam de mivel meglátott a tanár én akkor meg is tanultam, hogy nem lesünk, hanem inkább otthon tanulunk.

- *Mit gondoltok miért puskázik valaki? Mi az oka ennek?*
- **Imola:** Hogy jobb jegyei legyenek.
- **Betti:** Szerintem is amit mondott Imola.
- **Jenő:** Szerintem azért akarnak puskázni, mert nem tanultak otthon.
- **Iré:** Szerintem azért szoktak puskázni, mert pl. a Betti az nem szokott otthon tanulni, de mindig rámondja a dolgozatnál, hogy szokott tanulni meg tanul aztán lelesi rólam, hogy jobbak legyenek a jegyei, mert 2-es, 3-as.
- **Szilvi:** Szerintem azért mert nem tanultak, meg rossz tanuló mert nem figyel az órán.
- **Krisztián:** Rólam még biztosan nem lesett senki.
- Aha, de ez volt a kérdés? Szerinted miért puskáznak a gyerekek?
- **Krisztián:** Nem tudom, szerintem azért mert nem tanulnak otthon, nem tudják a feladatot amit meg kell csinálni, és lelesik a társaikról.
- **Imi:** Szerintem azért puskáznak, hogy ne bukjanak meg és jobb jegyet kapjanak.

- **Marci:** Azért puskáznak szerintem mert ha mondjuk nem tudják azt amit kiadtak feladatot, ezért lelesik.
- **Laci:** Szerintem azért puskáznak, mert otthon nem szoktak tanulni, meg ilyen 2-es, 3-as tanulók, meg 1-esek, és hogy jobb jegyet kapjanak.
- **Enikő:** Szerintem azért szoktak puskázni a gyerekek, mert nagyon buták, nem is kicsit, csak olyanok puskáznak, és jobb jegyeket akarnak meg....ja, csak ennyi.
- De az előbb mondtad, hogy ki akarod próbálni. Akkor te is buta leszel onnantól kezdve?
- **Enikő:** Nem.
- **Béla:** Szerintem azért puskáznak, mert a lányoknál be akarnak jönni, vagy pont ellenkezőleg, a lányok akarnak úgy a fiúknak bejönni, hogy na én okos vagyok látjátok, ide jöhettek nyugodtan.
- **Nóri:** Szerintem azért puskáznak, hogy ugye mert nem tudják a feladatot. Meg volt már olyan, hogy azt mondták, hogy nem tudják, hogy melyik feladatot kell, pedig a tanárok még meg is mondták, hogy melyik feladatot kell megtanulni, és így nem tudták a feladatot, pedig be volt jelölve, mert láttuk.
- Érttem.
Na és hogy szoktátok hívni az osztályfőnököt, hogy becézitek?
- **Többen:** Klára néni.
- Klára néni szerintetek mit mondana a puskázásról, hogy az jó dolog vagy rossz dolog?
- **Többen:**...

- *Vagy tudjátok mit, kezdjük inkább azzal a kérdéssel, hogy szerintetek jó dolog vagy rossz dolog?*
- **Imola:** Szerintem rossz dolog puskázni.
- **Betti:** Rossz.
- **Jenő:** Nagyon rossznak vélem a puskázást.
- **Iren:** A puskázás rossz dolog.
- **Szilvi:** Szerintem rossz dolog.
- **Krisztián:** Szerintem rossz dolog.
- **Imi:** Szerintem is rossz dolog.
- **Marci:** Szerintem is rossz dolog.
- **Laci:** Szerintem jó dolog.
- **Enikő:** Szerintem szörnyű dolog.
- **Béla:** Szerintem nagyon jó dolog
- **Nóri:** Úgymond a butábbak szemében lehet, hogy ez jó dolog, de az okosabbak azok nem tartják jónak.

- *Szerintetek akkor Klári néni mit mondana, hogy ez jó dolog vagy rossz dolog?*
- **Imola:** Szerintem azt mondaná a Klári néni, hogy ezt nem szabad, tehát rossz dolog.
- **Betti:** Szerintem azt mondaná, hogy rossz dolog, de logikus.
- **Jenő:** Szerintem Klára néni azt mondaná, hogy ezt sohase csináljuk.

- **Iré**n: Szerintem Klára néni azt mondaná, hogy nagyon rossz dolog, és ne lessünk a másiktól, hanem tanuljunk otthon.
- **Szilvi**: Szerintem Klári néni nem tartsa jó dolognak, és akkor 1-est vágna rá
- **Krisztián**: Szerintem rossz dolognak tartaná.
- **Imi**: Szerintem Klára néni kiabálna ha megtudná.
- **Marci**: Szerintem meg ha Klári néni meglátná, ott a magatartás táblán megfordítaná a fejünk.
- **Laci**: Szerintem ha Klára néni megtudná, dühös is lenne, meg egyet rosszabb jegyet adna a dolgozatra.
- **Enikő**: Szerintem ha ezt Klári néni megtudná, akkor bevésne annak a gyereknek egy piros egyest.
- Tehát rossz dolognak tartaná.
- **Béla**: Én szerintem a Klára néni megharagudna, de ha látná, hogy nem... hogy ott... De szerintem nem haragudna annyira.
- De szerinted rossz dolognak tartja?
- **Béla**: Hát rossz.
- **Nóri**: Klára néni szerintem rossz dolognak tartaná, mert ha puskázni nem szép dolog, mert hogyha esetleg még a másik is írhat rosszat.

- *És a szüleid mit szólnának, ha megtudnák, hogy te esetleg puskáztál?*
- **Imola**: Hát anyutól büntetést is kapnák, meg...
- Tehát szerinte rossz dolog lenne. Ennyi elég, hogy szerinte rossz dolog vagy nem.
- **Betti**: Mindjárt töltöm a 12-őt, mindjárt kamasz vagyok. Hát már...
- És mi köze van ennek ahhoz, hogy a szüleid mit szólnának ehhez?
- **Betti**: Hát szerintem... hát...
- Azt is mondhatod, hogy szerinted különösebben nem érdekelné őket. Hogy nem tartanák se jó dolognak se rossz dolognak, csak így: jól van kislányom.
- **Betti**: Is-is. Rossz is meg nem is.
- **Jenő**: Szerintem nem örülnének.
- **Iré**n: Én még mivel nem puskáztam nem tudom mit szólna hozzá anya, de ha egyszer kipróbálnám akkor szerintem azt mondaná, jól van kislányom, egyszer elmegy, de többet ne csinálj ilyet.
- **Szilvi**: Szerintem apától kapnák egy pofont és anyától büntetést.
- **Krisztián**: Nekem nem örülnének biztos.
- **Imi**: Én apukámtól kapnák egy pofont, anyukám meg mindentől eltiltana egy hétre.
- **Marci**: Hát nem nagyon foglalkoznának vele, de nem örülnének.
- **Laci**: Nem örülnének neki.
- **Enikő**: Szerintem anyukám eltiltana maximum egy hónapra, minden elektromos dologtól és kapnék tőle egy verést.
- *Fegyelmezés*
- **Béla**: Szerintem anyával meg apával megbeszelnénk, de ha rossz kedvében van lehet hogy kapnák jó nagy pofont.

- **Nóri:** Anyáék azt mondanák, ha még egyszer megcsinálok az elmegy, de többször ne forduljon elő.

- *Szerintetek a ti szüleitek puskáztak mikor ők voltak diákok annak idején?*
- **Imola:** Anyuék bevallották, hogy sokat puskáztak.
- **Betti:** Anyából nem nézem ki, apából kinézem, hogy igen puskázott.
- **Jenő:** Én szerintem nem puskáztak a szüleim.
- **Irén:** Anya kijárta a 8 osztályt, szerintem nem puskázott, mert egyszer se bukott meg, apa sem.
- **Szilvi:** Szerintem apa igen, de anya nem.
- **Krisztián:** Én szerintem nem lestek. és az összes osztályt kijárták.
- **Imi:** Szerintem az én szüleim se puskáztak.
- **Marci:** Nekem anyukám meg apukám mindig kitűnő volt, szerintem nem puskáztak.
- **Laci:** Szerintem a szüleim nem puskáztak.
- **Enikő:** Szerintem anyukám meg apukám is puskázott mert 3-as tanulók voltak.
- **Béla:** Szerintem a szüleim nem puskáztak, de az apából kinéztem, hogyha valaki puskázott, akkor pofon vágta.
- Húha, az igen.
- **Nóri:** Szerintem a szüleimnél is mint bárkinél előfordulhat, hogy egyszer-egyszer puskáznak, de szerintem a szüleik leszidták, hogy többször ne forduljon elő.
- *Tudjátok mi az, hogy csalni, fociban vagy akármilyen játékban?*
- **Többen:** Igen.

- *Szerintetek a puskázás csalásnak számít?*
- **Imola:** Szerintem igen.
- **Betti:** Szerintem meg nem.
- **Jenő:** Szerintem igen.
- **Irén:** Szerintem igen, mivelhogy ha puskázunk egyben csalunk is, nem?
- Így van, mert van egy szabály ami azt mondja, hogy ne puskázzunk ugye, de hát van aki máshogy látja. Van, aki úgy látja, hogy ha valaki olyan ügyes meg okos, hogy tud olyan puskát csinálni amit nem vesznek észre, majdnem több időt tölt vele mint a tanulással. Tehát akkor végül is...
- Azért kérdezem, hogy ki szerint csalás, ki szerint nem.
- **Szilvi:** Szerintem igen.
- **Krisztián:** Nem.
- **Imi:** Igen.
- **Marci:** Igen.
- **Laci:** Szerintem nem.
- **Enikő:** Szerintem igen.
- **Béla:** Igen.
- **Nóri:** A butábbak szemében nem biztos hogy az, de az okosak szempontjából igen.

- És szerinted?
- **Nóri:** Szerintem rossz dolog, csalás.

- *Az utolsó kérdés az úgy hangzik, na most én is puskázok ... ☺*
Ha neked lenne gyereked és megtudnád, hogy puskázott, te mit szólnál hozzá?
- **Imola:** Hát nem haragudnák rá, mert ha egyszer történik nem baj, de ha többször büntetésben landolna.
- **Betti:** Megbüntetném.
- **Jenő:** Ugyanaz mint a Betti.
- **Irén:** Mivel az én szüleim nem csinálták velem ezt, hogy megbüntessenek, meg elnézték, meg jól neveltek, és így szerintem az én gyerekemmel egyszer ha előfordulna és én nem verném meg, mert én sem éltem át, akkor ő miért élje át?
- **Szilvi:** Én ott mondanám a gyerekeknek, hogy máskor ne forduljon elő.
- **Krisztián:** Azt mondanám, hogy nem baj.
- **Imi:** Ha az én gyerekem puskázna, akkor eltiltanám mindentől.
- **Marci:** Az én gyerekem puskázna, én csak rászólnák hogy többet ilyet ne csinálj.
- És ha utána is csinálná?
- **Marci:** Hát akkor már megbüntetném.
- **Laci:** Ha megtudnám, hogy a gyerekem puskázna, alaposan megverném.
- **Enikő:** Szerintem hogyha az én gyerekem olyan mélyre süllyedne hogy puskázzon, akkor szerintem el sem mondaná nekem.
- De ha megtudnád mégiscsak, mondjuk valakitől visszahallanád, egy osztálytársától? Akkor mit szólnál?
- **Enikő:** Akkor eltiltanám minimum egy hétre a...
- Tehát büntetést kapna.
- **Enikő:** Igen.
- **Béla:** Szerintem ha megtudnám hogy puskázna, akkor mondanám neki, hát gyerek voltam még belefér, meg hát ő is gyerek még belefér, hogyha egyszer-kétszer puskázik.
- Tehát nem büntetném meg.
- **Béla:** Nem.
- **Nóri:** Ha az én gyerekem puskázna, akkor lehet, hogy akkor még nem tudja, elmagyaráznám neki, hogy ezt nem szabad, mert lehet hogy ez csalásnak számít a tanár szemében.
- De ha sokat csinálná akkor megbüntetném?
- **Nóri:** Akkor igen.
- Köszönöm szépen gyerekek! ☺

4. számú melléklet

Kérdéssor

Mi a neved, mutatkozz be kérlek!

Hogy vagytok?

Meséljetek, kinek mi a hobbija?

Fő kérdések:

Tudod mi az a puskázás?

Láttál már valakit puskázni?

Te puskáztál már?

Mit gondolsz, miért puskáznak a tanulók?

Mit gondolsz a puskázásról, jó dolog, rossz dolog?

Szerinted a...(osztályfőnök) mit gondol, róla?

A szüleid szerinted mit szólnának ha puskáznál?

A te szüleid szerinted puskáztak?

A puskázás szerinted csalás? Mit gondolsz a csalásról?

Levezető kérdések:

Ha neked gyereked lenne, te mit szólnál ha puskázna?

5. számú melléklet

Elemzési profil

Név: tanulmányi eredmény, családi helyzet, szociális helyzet – szülő végzettsége

Mit gondol a puskázásról?

Látott-e már valakit puskázni?

Puskázott-e már?

Szerinte miért puskáznak a tanulók?

Szerinte a puskázás jó dolog vagy rossz dolog-e?

Szerinte a tanító rossz dolognak tartaná-e a puskázást?

Szerinte a szülei hogyan vélekednének a puskázásról?

Szerinte a puskázás csalás-e?

Ha az ő gyereke puskázna, mit tenne?